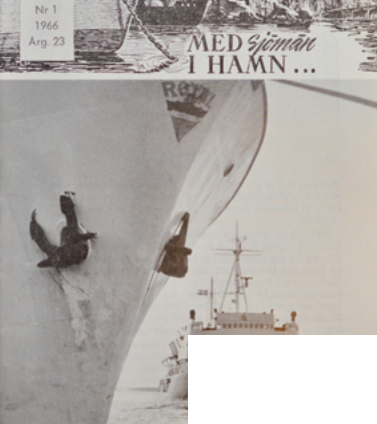

Stiftelsen
Sjömanskyrkan i Stockholm
Sjömansinstitutet

100 år

Catharina Silberman

Stiftelsen
Sjömanskyrkan i Stockholm
Sjömansinstitutet

100 år

Catharina Silberman

Om författaren

Catharina Silberman arbetade under studietiden på 1990-talet ombord på Finlandsfärjor och kryssningsfartyg. Hon var senare anställd på Statens maritima museer under många år. I dag arbetar hon som webbredaktör och skribent med stort intresse för svensk sjöfart.

Copyright: Catharina Silberman och Stiftelsen
Sjömanskyrkan i Stockholm - Sjömansinstitutet

Layout: Matilda Enqvist, MENQ form

Omslagsfoton: Tidningsomslag *Med sjömän i hamn*
fotograferade av Rasmus Wetterberg

Bokens bilder är ur Sjömanskyrkans arkiv om inget annat anges.

Tryck: ÅTTA.45 TRYCKERI

Upplaga 1: november 2017 500 ex

ISBN: 978-91-639-5112-1

Innehåll

Förord	6
Sjömanskyrkan i Stockholm jubilerar	6
Sjömanskyrkan i Stockholm vintern 2017	9
Öppet varje dag, året runt	9
Internationell sjömansklubb driven av kyrkan	11
Sjöfolket alltid i centrum	12
Fartygsbesök i Stockholms hamnar	15
60 år i Sjömanskyrkans tjänst.....	18
Första världskriget - Stockholm får en sjömanskyrka.....	19
Kristna kyrkan föddes bland sjöfolk	19
Sankt Nicolaus vakade över sjömännen.....	20
Sjömanskyrkan föds i England.....	20
De första stegen till en svensk sjömanskyrka.....	21
Sjömanskyrkan i Stockholm invigs	22
Mellankrigstiden – Sjömanskyrkan tar form.....	23
Kriget fortfarande i var mans minne.....	23
Allan Christiernin – en föreståndare långt före sin tid.....	24
Depression och arbetslöshet bland sjöfolk på 1930-talet.....	28
Bättre lokaler till Sjömanskyrkan	31
Sjömanskyrkan döps om till Sjömansinstitutet	32
Hem, skola och kyrka för sjömän i hamn	33
Andra världskriget – må vi aldrig glömma.....	37
"Vi får aldrig glömma dem"	37
Sjömansinstitutets nya byggnad invigs.....	40
Sjömansjulkappar och julfester under 40-talet	42

Efterkrigstiden och 1950-talet

- goda tider för svensk sjöfart och Sjömansinstitutet.....46

Nya drömmar: semesterhem för sjöfolk46

Ljungbergsgården – sjöfolkets sommarparadis48

Gyllene tider för Sjömansinstitutet49

Nya sjömansinstitut och läsrum i andra hamnar.....52

1960-talet – Nya drömmar blir verklighet.....54

Egon Sjödin blir ny föreståndare för Sjömansinstitutet.....54

Sjödins dröm om ett pensionärshem för sjömän55

Nytänkande inför framtiden57

1970-talet – Sjömansinstitutet i en förändrad verklighet58

Sjunkande besökssiffror58

Förbättrade villkor för sjöfolket59

Mindre besättningar och kortare hamntider59

Stress och nya påfrestningar ombord60

Lågkonjunktur och sämre tider för sjöfarten60

Semesterhemmet Ljungbergsgården får problem.....61

Bråda tider för syföreningen61

Jan Andersson blir ny föreståndare.....64

1980-talet – aktiva sjömanspensionärer och nytänkande65

Svensk sjöfart återhämtar sig efter krisen.....65

Pensionärshemmet och Ljungbergsgården säljs66

Stadsmissionen flyttar in.....67

Studentprästerna blir nya hyresgäster68

Himlajorden – den nya kyrksalen69

Pensionärsklubben och syföreningen drar fullt hus.....70

Donationer och bidrag till sjöfartsorganisationer72

Sjömanspräster och kristna homosexuella på 80-talet.....72

1990-talet – Sjömanskyrkan seglar österut	74
75 år och ”still going strong”	74
Sjömanskyrkan går till sjöss	77
Estoniakatastrofen	80
Lettland får en egen sjömanskyrka	86
Sjömanskyrkans filial i Nynäshamn	89
Sjömanskyrkans arbete bland arbetslösa	91
Sjömansskolan – framtidens sjömän	92
Krigsseglardagen instiftas	94
Sjömanskyrkan inför millennieskiftet	95
2000-talet – Nytt millennium, ny inriktning	96
Framtiden är här	96
Jan Andersson avgår	99
Ullamaija Nordström blir ny föreståndare med ny titel	99
Sjömanskyrkan seglar vidare	102
De sista åren på Katarinavägen	105
Flytten till Frihamnen	110
Krigsseglardagen	113
2010-talet – Sjömanskyrkan mitt bland sjöfolket	115
Goda år i Frihamnen	115
Hur mycket kyrka är Sjömanskyrkan i dag?	119
Midsommar, jul och krigsseglardagar	122
Sjömanskyrkan seglar igen	124
Biblioteksverksamheten lever vidare	128
Samarbete med andra Sjömanskyrkor	129
Sjömanskyrkan inför framtiden	131
Tankar och visioner om Sjömanskyrkans framtid	131

Förord

Sjömanskyrkan i Stockholm jubilerar

Stiftelsen Sjömanskyrkan i Stockholm har valt att högtidlighålla 100-årsjubileet med att ge ut en bok, vilket man även gjorde i samband med 75-årsjubileet. Sedan biskop Lars Carlzons historiska genomgång kom ut har mycket hunnit hända och den nya boken är tänkt att även den fungera som framtida ”arkiv” eller överblick över Sjömanskyrkans verksamhet så här långt.

Sjömanskyrkan i Stockholm kom till under brinnande världskrig efter att man beslutat att utreda möjligheten att idka en mer organiserad sjömansvård i Stockholms hamnar. Verksamheten startade i januari 1917 i Stadsmissionens lokaler i Gamla stan.

Under 30-talets depression ökade Sjömanskyrkans utbildningsverksamhet för arbetslösa sjömän markant och snart behövdes större lokaler. Dessa fann den dåtida styrelsen i Saltsjöbanans gamla stationshus. Köpet förverkligades genom ett upprop där gåvor från Stockholms stad, Wallenbergstiftelsen, KF, regeringen, skeppsredare och privata gåvogivare minimerade behovet av lånefinansiering. I samband med egna lokaler antog man namnet Stockholms Kyrkliga Sjömansvård – Sjömansinstitutet. På fasaden monterades namnet Sjömansinstitutet i neonbokstäver som finns kvar än i dag ut mot Strömmens vatten.

Efter andra världskriget förverkligades en annan dröm, att kunna erbjuda ett semesterhem för sjöfolket, genom förvärvet av Sturegården på Tynningö i Stockholms skärgård. Detta skedde genom en tidigare penninggåva och testamente av Mina Ljungberg – därav namnet Ljungbergsgården på sjömannens semesterhem.

Med tiden har Sjömansinstitutets fastigheter avyttrats och verksamheten flyttats till Frihamnen, där den uppsökande verksamhet alltmer tagit över.

Sjömansinstitutet bytte sedermera namn till Stiftelsen Sjömanskyrkan i Stockholm – Sjömansinstitutet och benämns i dag allt oftare som Sjömanskyrkan i Stockholm eftersom stiftelsens kursverksamhet

numera helt har upphört. Verksamheten har de senaste decennierna till allt större del fokuserats till utländska sjömän på fartyg som till stor del saknar de faciliteter som svenska sjömän i dag har som standard.

Sedan stiftelsen fyllde 75 har flera föreståndare och styrelseordförande passerat revy. Den mångåriga föreståndaren Jan Andersson ersattes vid sin pensionering 2000 av Ullamaija Nordström. Under hennes tid genomgick stiftelsen en stor förändring då man avvecklade sitt engagemang i Nynäshamn och i Stockholm flyttade till nya lokaler i Frihamnen. Hon i sin tur ersattes 2014 av Christine Wetterberg, eller Kicki som alla känner henne som i dag. Hon har en lång erfarenhet från sjömanskyrkor utanför Sverige och har idag ett näst intill personligt engagemang för service till sjömän, särskilt genom fartygsbesök. Nu står Sjömanskyrkan inför möjligheten att åter etablera sig i Nynäshamn eftersom hamnen i Stockholm om några år flyttar delar av sin verksamhet dit. Vår nuvarande ekonomiansvariga, Gunilla Sävström, började på stiftelsen 1996 och har sedan dess hållit ordning på vår ekonomi.

Lars Carlzon satt som ordförande i styrelsen fram till 1998 då han avlöstes av biskop Henrik Svenungsson. Stiftelsens nära samarbete med Katarina församling gjorde det naturligt att kyrkoherden i församlingen, Anders Björnberg, tog över som ordförande efter biskop Svenungsson, varefter den mångåriga ledamoten i styrelsen Torbjörn Cruth, från före detta HKF, tog över fram till 2010. Undertecknad blev tillfrågad att ta över som ordförande 2011, något jag inte hade trott, att uppdraget i denna styrelse skulle medföra, när jag 1996 ersatte tidigare Sjöfolksförbundets representant i styrelsen.

Dagens styrelsearbete präglas av stor enighet och målmedvetenhet i att sätta sjömännen i centrum med olika åtgärder. Bredden i representationen i styrelsen är stor: allt från Oscars församling, Stockholms stift, de två sjöfackliga organisationerna och redarnas representant, till Sjöfartsverket och Stockholms hamnverksamhet. Inte minst bör vår mångåriga ålderman i styrelsen, f.d. sjömansprästen Nils-Göran Wetterberg, nämnas. Nils-Göran har nämligen varit aktiv

till och från, mest till, i denna stiftelse i över 60 år. Hans erfarenhet och kunskap om att bedriva sjömanskyrklig verksamhet på sjömännens villkor är oersättlig och han utgör en ofattbar kunskapsbank med historiskt perspektiv.

Jag vill som stiftelsens ordförande tacka Nils-Göran Wetterberg, liksom alla ideella krafter som exempelvis pensionärsgruppen för deras insatser i det till stora delar ideella engagemang som präglat verksamheten. Utöver detta vill jag givetvis tacka personal och andra samarbetspartners i dag och genom tiderna i vår gemensamma strävan att bistå hjälpbehövande sjömän i Stockholms olika hamnar.

Med tro och hopp om ytterligare 100 givande år för Sjömanskyrkan i Stockholm.

Chang Strömberg
Stiftelsens ordförande

Sjömanskyrkan i Stockholm vintern 2017

Ett rött trähus med vita knutar mitt i Frihamnen, Södra Hamnvägen 15. Snöglopp och snålblåst. Ett containerfartyg ligger vid kaj, Tallink Siljas färjor på väg in. Seafarers' service står det på väggen men kärt barn har många namn: Stiftelsen Sjömanskyrkan i Stockholm, Sjömansinstitutet, Seamen's Mission.

I år fyller de 100 år.

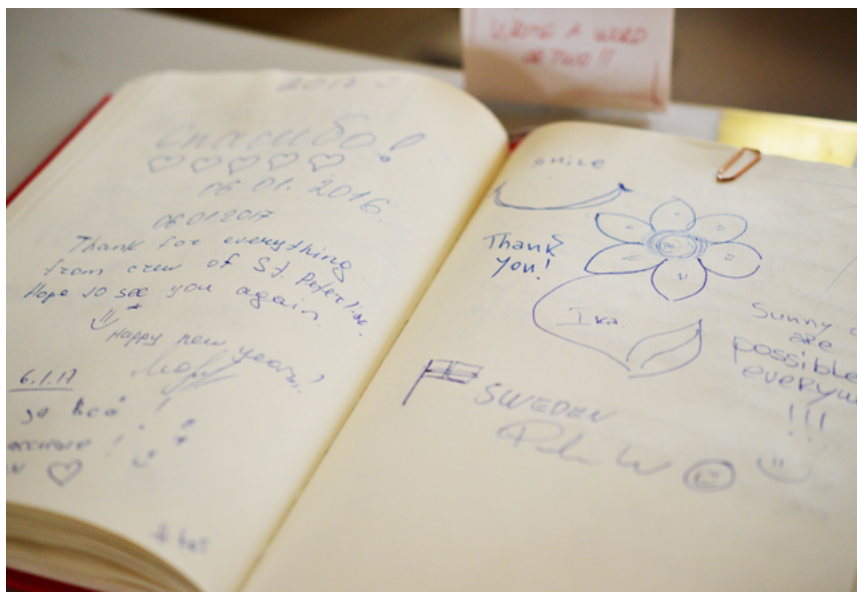

Sjömanskyrkan i Stockholm på 2010-talet.

Öppet varje dag, året runt

9-16 vintertid, 9-20 sommartid. Den besökare som kommer förbi dagtid riskerar inte att mötas av ett tomt hus, här är det bemannat även på julafton. Att det är uppskattat av sjöfolket råder det inget tvivel om – väggarna är tapetserade med bilder av glada besökare, gästboken i receptionen full med lovord.

Den här vintern tillbringar jag några dagar tillsammans med Kicki och Jocke i Sjömanskyrkan i Stockholm. Kicki Wetterberg är sedan 2014 föreståndare här, Joakim Mäklin fartygsassistent. Utöver dem finns även kamrern och trotjänaren Gunilla Sävström med i personalstyrkan, samt

Det har hunnit bli många fullpräntade gästböcker genom åren. Foto: Rasmus Wetterberg

två ombordseglande sjömanspräster. Vi ska försöka sammanfatta de 100 år som gått sedan starten i en jubileumsskrift med hjälp av tidigare dokumentation, nya intervjuer och bilder från då och nu. Till vår hjälp har vi också bland andra tidigare sjömansprästen och styrelseledamoten Nils-Göran Wetterberg. Med sina 60 år i sjömanskyrkornas tjänst kan han blicka både bakåt och framåt i tiden, från 50-talet ända till dagens aktuella framtidsplaner.

Att påstå att här sjuder av aktivitet under dessa vinterdagar vore att fara med osanning. Enstaka besättningsmän och -kvinnor dyker upp, sätter sig i någon av sofforna och kopplar upp sig mot internet. Här är lugnt och tyst, till skillnad från sommarmånaderna när besättningarna från de stora internationella kryssningsfartygen besöker lokalerna. Ändå är det fullt upp för Kicki och Jocke även nu – hinner inte sjöfolket komma till Sjömanskyrkan kommer Sjömanskyrkan nämligen till sjöfolket. Fartygsbesöken är många och sker även efter ordinarie öppettid.

Internationell sjömansklubb driven av kyrkan

Mitt i lokalen tornar en byst av Sjömanskyrkans tidigare föreståndare upp sig, iklädd tomteluva. Allan Christiernin, som tillträdde 1928, hade en vision om att verksamheten skulle ha ”karaktären av en internationell sjömansklubb, driven av Svenska Kyrkan”. Och exakt den känslan finner sig, så fort man stiger in. Huset må vara idylliskt svenskt på utsidan och här må serveras ”Swedish fika”, men i övrigt är det internationellt. De flesta besökarna kommunicerar på engelska och gästboken har få svenska inlägg.

Precis som Christiernin önskade sig en gång i tiden känns det också mer som sjömansklubb än kyrka.

Lokalen är full av maritim inredning, fartygsmodeller, soffgrupper och skämtsamma bilder på väggarna. Här finns både flygel, biljardbord och

Tidigare föreståndaren Allan Christiernin
i tomteluva vintern 2017.
Foto: Rasmus Wetterberg

Många passar på att
kommunicera med
familj och vänner via
Sjömanskyrkans datorer
eller trådlösa nätverk.

datorer. Det enkla men vackra kapellet ligger en trappa upp och välkomnar även sjöfolk med annan religion än den kristna – också det i linje med Christiernins värderingar. Sjömanskyrkan är en kyrka, men inte i traditionell bemärkelse.

Glada besättningsmän på besök.

Kapellet.

Foto: Rasmus Wetterberg

Sjöfolket alltid i centrum

Sjömanskyrkans nuvarande föreståndare driver verksamheten enligt devisen "Sjöfolket alltid i centrum". Hon menar att hela syftet med Sjömanskyrkan är att finnas där för sjömännen och att serva dem med det de behöver. Det kan vara samtal och ett lyssnande öra, men lika gärna praktiska saker som skjuts till läkare, simskola eller matcher mot andra fartyg. Önskemål om inköp vid korta hamnuppehåll är framför

allt SIM-kort till mobiltelefoner för att de ska kunna hålla kontakt med familj och vänner.

Huvuddelen av verksamheten de senaste åren har varit uppsökande verksamhet i form av fartygsbesök, i alla fall när det gäller handelsflottans båtar. Besättningarna har svårt att hinna ta sig till Sjömanskyrkan från de olika hamnarna runt om i Stockholm, och jobbar även under den korta hamntiden. Den tid då handelsfartyg kunde ligga upp till en vecka eller mer i hamn är sedan länge förbi. Numera är det sällsynt att fartyg stannar längre än maximalt 48 timmar.

Personalen på de internationella färjor och kryssningsfartyg som ligger i Värtan och Frihamnen över dagen har i allmänhet lite lättare att själva ta sig till kyrkan. För att nå de stora besättningarna på de svenskflaggade Finlandsfärjorna som sällan eller aldrig hinner komma har Sjömanskyrkan däremot två seglande sjömanspräster som åker med ombord. Vintern 2017 är de färjor som har avtal med Sjömanskyrkan m/s Birka Stockholm, m/s Silja Galaxy och m/s Silja Symphony.

Kicki Wetterberg: "Vi har världens bästa jobb"

När man läser i gästboken märker man att folk verkligen känner sig hemma i Sjömanskyrkan och uppskattar det ni gör för dem. Och de kommenterar ofta att ni är en leende personal.

–Men va fasen, vi har ju världens bästa jobb. Vi kan ju inte gå kring och vara griniga då.

Vad är det som gör det till världens bästa jobb, enligt dig?

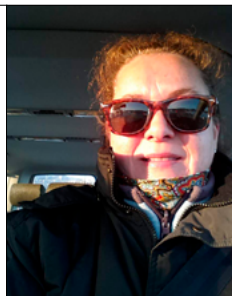
–Det är nog fartygsbesöken. Jag älskar mina båtar. Men det är inte bara det, det är också att ingen dag är den andra lik. När

du vaknar har du ingen aning om hur dagen kommer att bli, men du vet att du kommer att ha kul. Det är folket man träffar framför allt, att kunna hjälpa dem på olika sätt.

Fast det känns som att du jobbar

Kicki Wetterberg

Föreståndare 2014–
Ansvarig för
fartygsbesöken,
utbildad kock

jämt. Även helger, jular och så vidare.

–Jo, men det är ett väldigt fritt jobb. Jag väljer själv hur jag lägger upp det, även om jag anpassar arbetstiden efter hur båtarna kommer och går. Det händer att jag jobbar till midnatt någon dag, men då tar jag kanske sovmorgon dagen därpå.

Hur många fartygsbesök hinner ni med?

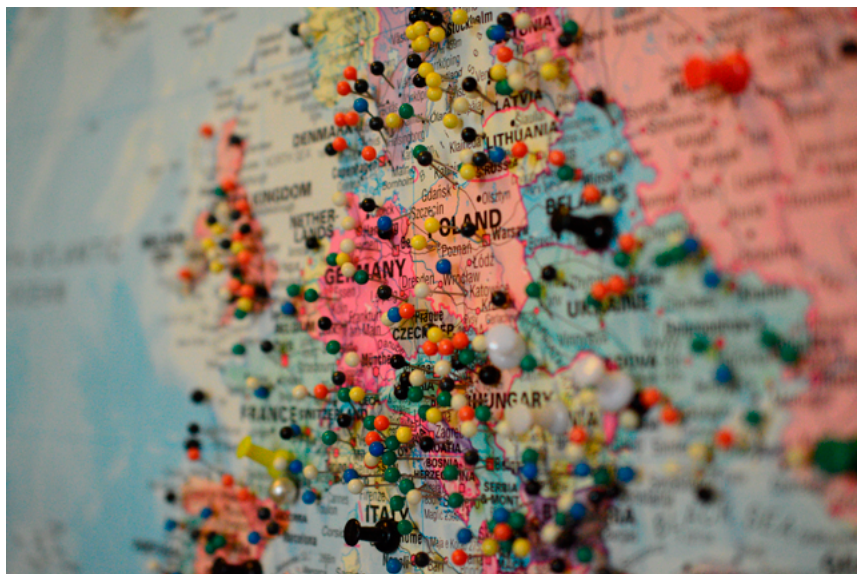
–Oj, det blir en hel del. Om du tänker dig alla fartyg som kommer till de hamnar vi har hand om så skulle jag säga att kanske 90 procent av dem får besök. Men sen finns det alltid sådana som man missar av naturliga skäl.

Vissa fartyg kommer två på natten och åker igen sex på morgonen. Man far kanske inte iväg dit klockan två på natten, liksom.

Berätta om en vanlig dag i Sjömanskyrkan.

–Vi börjar dagen vid datorn. Svarar på mejl, trycker ut tidningar på olika språk att ha med vid fartygsbesök. Klockan 9 öppnar vi, så att de från färjorna och kryssningsbåtarna kan komma hit. Hur dagen sedan blir beror mycket på hur många fartyg det är, och hur lång tid det tar att besöka dem alla. Och på tisdagar kommer p-juntan.

P-juntan? Är det syföreningen?

Besök från hela världen. Utsnitt från världskartan i Sjömanskyrkan.

Foto: Rasmus Wetterberg

–Nej, jag menar Sjömanskyrkans vänner. Syföreningen är nerlagd numera, eller hopslagen med pensionärsklubben. Men de heter Sjömanskyrkans vänner nuförtiden. Inte P-juntan.

Stannar de länge?

–De brukar tillbringa eftermiddagen här.

Och de syr och stickar?

–Nej, inget sådant. De fika, pratar, planerar resor, åker på utflykter och så. Umgås, helt enkelt.

Vad gjorde du innan du tillträdde som föreståndare 2014?

–Då jobbade jag med fartygsbesök

på heltid i många år. Jag började i Sjömanskyrkan 2002, fast först som husmor i gamla byggnaden på Katarinavägen. Några år senare tog jag över ansvaret för fartygsbesöken.

Var kommer intresset ifrån, tror du?

–Jag är född i en sjömanskyrka. I London, min pappa var sjömanspräst i Sjömanskyrkan där, min mamma husmor. Under min uppväxt hann jag även bo i sjömanskyrkorna i Gdynia och Hamburg, varvat med år då pappa jobbade för Sjömanskyrkan i Stockholm. Så det intresset är nog medfött.

Fartygsbesök i Stockholms hamnar

En höjdpunkt under mina dagar i Sjömanskyrkan är när jag får hänga med på fartygsbesök i containerhamnen tillsammans med Jocke. Sinsemellan har de delat upp det så att Jocke besöker fartygen i närheten av Frihamnen, det vill säga Värtan, Loudden, Containerterminalen. Kickis fartyg ligger i första hand i Nynäshamn, Stora Vika och Igelstakajen i Södertälje, samt Bergs oljehamn i Nacka. Det är en bit bort även till Containerterminalen, så vi åker dit i Sjömanskyrkans minibuss.

Fartyget vi ska besöka heter Sandy Rickmers, flaggat på Marshall-öarna. Besättningsmännen ska enligt uppgift vara burmeser. Vi tar med oss tidningar, kanelbullar bakade av Kickis mor, SIM-kort och självklart skyddshjälm och neongula västar märkta Seamen's Mission att ha på oss. Innan vi får åka in på hamnområdet måste vi via hamnmyndigheterna för att få ett godkännande åt mig. Efter 11 september 2001 har säkerheten i hamnarna skärps.

Den här gången kommer vi lite olägligt, de flesta ombord är upptagna med sitt arbete. Ändå hejar de glatt och byter några ord med Jocke

som de ju träffat förut. Vi sätter oss i massen så att den som vill kan komma förbi. Just den här dagen är det inte så många som hinner, men några som råkar ha frivakt kommer för att köpa SIM-kort till mobilen. Engelskan är knagglig, men det går ändå. Jocke visar tålmodigt hur man laddar kortet med pengar.

Tillbaka i Sjömanskyrkan pratar vi länge om sjömännens kärlek till svenska kanelbullar, presenter de tar med sig till Sjömanskyrkan, fartyg och meddelanden från när och fjärran. Men det är inte bara sjöfolket som uppskattar Sjömanskyrkans team. Det är ömsesidigt.

Kicki Wetterberg: "Filippinarna hade bakat semlor åt oss"

De kände igen Jocke på Sandy Rickmers. Är det ofta återkommande fartyg och besättningar, alltså människor ni lär känna med tiden?

–Ja, det är det. En del båtar kommer en gång i veckan, andra varannan vecka eller kanske varannan månad. Det är väldigt olika. Tankbåtar till exempel, de kan ligga för order och vänta någonstans, det kan ibland ta månader innan de vet vart de ska. Sen dyker de upp i Stockholm igen, förr eller senare kommer de tillbaka. Och de kommer alltid ihåg en. Alltid.

Finns det besättningar av någon viss nationalitet som uppskattar era besök mer än andra, tror du?

–Filippinarna uppskattar oss väldigt.

Vad beror det på, tror du?

–Nja, de är öppna, glada själar som tycker om att snacka. De blir så väldigt glada när man kommer.

Du berättade att några av

dina absoluta favoritbåtar är bitumenbåtar. Är de också filippinare?

–Filippinare och öststatare. Och alla är lika trevliga, det är väldigt kul att gå ombord på en sådan båt.

Vad är det för båtar? Oljetankers?

–Asfalt. Det är på en av de båtarna kocken fått ett recept på kanelbullar som de bakar ombord nu. Jag skulle ha hälsat på dem på semmeldagen i tisdags, men tyvärr var det en massa möten då så jag kunde inte. På kvällen fick jag meddelande på Messenger med bilder på semlor som de hade bakat åt mig. Och så skrev de vi saknar dig, varför kom du inte? Det är ju sådant som jag uppskattar extremt mycket, för det visar att de verkligen tänker på oss.

Får ni ofta meddelanden från båtarna?

–Inte bara från båtarna. De kan skicka sms när de är hemma och lediga

också. Plötsligt plingar det till i arbetsmobilen och då är det kanske en kille som sitter i Indien som skickar ett meddelande bara att tjena, nu är jag hemma. Det tycker jag är rätt coolt, då har Sjömanskyrkan ändå satt spår någonstans.

Du berättade tidigare att ni får så mycket muggar i present från hela världen att ni har muggar för resten av livet.

–Ja, ungefär, faktiskt. Men de har med sig annat också, nyckelringar och grejer, det kan vara lite vad som helst. Och jag blir alltid lika glad, för om inte annat så visar det att de tänker på Sjömanskyrkan. När Ardea hade varit på Island till exempel, då hade de köpt ett litet ulligt får.

Finns det några generationsmässiga skillnader? Alltså, är ni viktigare för en 20-åring eller för en 60-åring? Eller finns det ingen skillnad?

–Det finns ingen skillnad. Vi har båtar där det finns män som går i pension i år. De tycker att det är lika kul och lika bra att vi kommer, som de som är 25 år.

Och mellan befäl och manskap, finns det några skillnader där?

–Det finns det, däremot. För befäl har en helt annan möjlighet att hålla kontakten med sina familjer. De har tillgång till internet ombord på ett annat sätt än vad manskapet har. Det är ju ändå satellittid som går. Det kostar.

Så du menar att det inte finns gratis internet för alla ombord på båtarna?

–Ja. Fastän det är år 2017 blir jag väldigt förvånad ibland när jag går ombord på båtar och får reda på att det finns inget internet som räcker till att skajpa så att du kan prata med familjen ansikte mot ansikte. Ibland finns det inget wifi över huvudet, eller så har de begränsad tid. Du kanske har en timme varje kväll bara, per man. Då kan jag känna att det kostar inte så mycket att göra din personal glad genom att ha data till dem. Är dina anställda nöjda så gör de tio gånger mer än om de inte är nöjda. Och är det då en sådan liten bagatell som att kunna skajpa med sin fru varje kväll, krävs det inte mer så ge dem det. Hur svårt är det? Sen finns det så klart rederier där du har obegränsad tid. Men inte på alla.

Förr var maten och mässen det kanske viktigaste för att man skulle trivas ombord. Nu har tillgången till snabbt internet alltså blivit nästan lika avgörande?

–Ja, du får ju ändå mat tre gånger om dagen och fika två gånger. Och utöver det står det alltid någonting uppdukat. Så det är inte det som är problemet. Problemet är att det är skillnad på sjömän och sjömän. Europeiska sjömän till exempel, de ligger ute två, max tre månader. En filippinare är ute sex månader, minst. Om du inte är

befäl, då har du fyra månader. Men en vanlig deck hand till exempel, han har sex månader eller mer. Och det säger sig själv, skulle du säga till en svensk sjöman att du får inte komma hem på ett halvår – han skulle ju inte ta jobbet ens.

Och så kanske det inte ens finns fungerade internet så att du kan kommunicera med din familj och dina vänner.

–Nej, precis. Och det är det jag menar. En filippinare, han jobbar då kanske sex månader på raken. Sen är han hemma i två månader och så ska han iväg igen. Då blir det här med internet jätteviktigt.

Brukar det bli någon andlig spis

60 år i Sjömanskyrkans tjänst

Under de vinterdagar jag tillbringar i Sjömanskyrkan hinner jag med långa samtal även med Kickis far, sjömansprästen Nils-Göran Wetterberg. Av Sjömanskyrkans 100 år i Stockholm har Nils-Göran varit med om 60, vilket gör honom unik. Det innebär att han kan berätta om trotjänare som Allan Christiernin på 50-talet, epokgörande händelser som Estoniakatastrofen och Östeuropas fall på 90-talet, eller händelser i vår egen nutid på 2010-talet. Vi börjar dock vår berättelse långt före Nils-Görans tid, i 1800-talets England. Det var nämligen där allting började.

också, när ni besöker fartygen?

–Det beror på hur man ser det. Vi har ju väldigt mycket samtal med folk ombord. Det finns många som bara vill sitta och prata om allt. Och filippinare är väldigt troende.

De är oftast katoliker, eller hur?

–Ja. Men mest handlar det om att de har funderingar, problem av olika slag. Jag är ju inte präst själv, men det är väldigt sällan jag behöver tillkalla en präst. Man kan säga att jag i princip utför samma jobb som en ”krage”. Det viktigaste är att man finns där för sjömännen. Oavsett om de är protestanter, katoliker eller har någon helt annan religion.

**Nils-Göran
Wetterberg**

Styrelseledamot och
sjömanspräst

Första världskriget

- Stockholm får en sjömanskyrka

2017 har det gått 100 år sedan starten i slutet av första världskriget. Stockholms sjömanskyrka, även kallad Sjömansinstitutet, kom till i en tid när nöden i samhället var stor och tillvaron för sjöfolk rotlös. Inspirationen kom från England, där Mission To Seamen hade växt fram under 1800-talet. Även i Norge hade det bildats en förening för sjömanskyrkligt arbete redan 1864.

Till en början låg Sjömanskyrkan i Stadsmissionens hus vid Stortorget i Gamla stan.
T.h. föreståndaren Allan Christiernin.

Kristna kyrkan föddes bland sjöfolk

Självklart hade kyrkan spelat en viktig roll i sjöfararnas liv långt tidigare än 1800-talet. Den kristna kyrkan föddes bland båtar och sjöfolk, och den första gudstjänsten firades vid Genesarets sjö. De första lärjungarna

hämtade Jesus från fiskebåtar och det är knappast en slump att den kristna kyrkan har ett skepp som sitt igenkänningstecken. Likaså blev skeppsankaret tidigt en symbol för det kristna hoppet och i Sverige är votivskepp i kyrkor vanliga, dessa modeller av fartyg som tjänat som tacksägelse till Gud och beskydd av sjömän.

Sankt Nicolaus vakade över sjömännen

Det är sjömanskyrkor i modern mening som skulle dröja fram till 1800-talet och i Sveriges fall till 1917. I hamnstäderna i Europa under medeltiden fanns det dock alltid någon kyrka i närheten av hamnen som kunde tjänstgöra som tillflykt för sjöfarare. Inte sällan var dessa kyrkor till och med uppkallade efter sjömännens skyddshelgon, Sankt Nicolaus. Här var Stockholm inget undantag: Storkyrkan, Stockholms äldsta kyrka, hette från början Sankt Nicolai kyrka. Innanför dess murar kunde sjöfolk och handelsmän till och med förvara segeltyg och handelsgoods.

Sjömanskyrkan föds i England

England var den ledande sjöfartsnationen i början av 1800-talet och det är därför knappast förvånande att sjömanskyrkan skulle komma att födas just här. Den första officiella sjömansprästen var John Ashley som tidigare varit präst i en församling som låg vid Bristolkanalen. Han bestämde sig för att lämna sin församlingstjänst efter ett besök ombord på ett av de många segelfartygen som låg i kanalen. Så här återger Ashley själv sitt samtal med kaptenen ombord på fartyget:

Jag frågade: ”När båtarna ligger så här för ankar vecka efter vecka, vad sysslar era karlar med?”

– ”De svär och driver längs däckets morgon, middag och kväll. De vet inte hur de skall få tiden att gå – de har inget att göra, de är trötta på livet.”

– ”Har ingen präst besökt den här flytande staden?”

Kaptenen såg på mig och mätte mig med ögonen från topp till tå. Och sedan fortsatte han:

– ”Besöka oss? Nä, så länge de kan vinna något på oss sjömän, får vi nog slita och släpa för dem, men för övrigt låter de oss förgås som hundar.”

Ur 75 år med Sjömansinstitutet av Lars Carlzon, sid. 8

John Ashley upplevde i samband med fartygsbesöket att han fick en klar kallelse att bli sjömännens präst och gav sig in i sin uppgift utan vare sig garanterad lön eller uppbackning från församlingen. Året var 1834. Ur Ashleys engagemang växte Mission To Seamen snart fram, en världsomspännande rörelse som skulle bli en betydelsefull faktor i sjömännens liv. Mission To Seamen grundades 1856 och heter i dag The Mission To Seafarers.

De första stegen till en svensk sjömanskyrka

Svenska kyrkan sände ut sina första präster till Kiel och West Hartlepool 1876. Sju år tidigare hade Evangeliska Fosterlands-Stiftelsen påbörjat sin verksamhet i Konstantinopel och Alexandria. De första svenska initiativen gällde alltså verksamhet i utländska hamnstäder.

Från och med 1877 började en ”sjömansmissionär” besöka fartyg i Stockholm. Ett decennium senare togs uppdraget över av en man vid namn Hedström, verksam i Värtan. Denne Hedström blev med tiden bekant med August Lindh, en komminister i Engelbrekts församling som ansvarade för Värtahamnarna. August Lindh såg här sjöfolkets stora nöd med egna ögon och föreslog i en skrivelse 1916 till Engelbrekts församlings diakoniråd att församlingen skulle inleda ett samarbete med sjömansmissionären Hedström. Skrivelsen föll i god jord och verksamheten startade efter bara några månader i Stadsmissionens hus vid Stortorget i Stockholm. En orsak till den snabba beslutsprocessen kan ha varit det pågående världskriget som även innebar farliga arbetsförhållanden till sjöss för svenskt sjöfolk.

”Beslöts utredning angående åtgärder för sjömansvård i Stockholms hamnar och tillsattes härför en kommitté bestående av kyrkoherdarna Lindhagen (sammankallande) och Lindskog, pastor Lindgren och ingenjör Magni.”

Stockholms Centrala Diakoniråd den 9 juni 1916

Sjömanskyrkan i Stockholm invigs

Sjömanskyrkans verksamhet invigdes den 27 januari 1917 under en högtidsgudstjänst i Engelbrektskyrkan. Kriget ledde till att arbetet till en början främst kom att ägnas åt rent nödhjälpsarbete. Vintern 1917 var särskilt bister och blockaden från de stridande makterna skärptes. Kyrkan koncentrerade sig därför på att bistå sjömän med mat och logi, kläder, skor och resor hem till hemorten. Man hjälpte också sjömän att hitta nytt jobb vid arbetslöshet. Den medmänsklighet och solidaritet som kyrkan visade under krigsåren gav Sjömanskyrkan stor trovärdighet bland sjöfolk från allra första början.

Mellankrigstiden

– Sjömanskyrkan tar form

Att det till slut blev fred efter första världskriget innebar inte att nöden bland sjömännen var över. Sjömanskyrkan fortsatte sitt sociala arbete under 1920-talet och därefter med förnyad kraft under depressionen på 1930-talet. Under den här tiden inledde man även folkhögskoleverksamhet för sjöfolk, såg till att besättningarna ombord fick böcker att läsa och tog hand om utländska besättningar under hamnuppehållen. 1928 blev Allan Christiernin föreståndare – en pionjär som skulle komma att prägla verksamheten under nästan 40 års tid.

Sjömanskyrkans läsrum vid Slussen. Innan Sjömanskyrkan köpte stationshuset på Katarinavägen flyttade man från provisorium till provisorium: från Stadsmissionens hus i Gamla stan till trånga lokaler vid Skeppsbron, senare till Slussplan.

Kriget fortfarande i var mans minne

På årsdagen den 11 november 1923 högtidlighöll Sjömanskyrkan

femårsminnet av vapenstilleståndet genom en minnesgudstjänst i Storkyrkan. I årsberättelsen står det att man velat hedra de över 1 100 svenska sjömän som

”under kriget fingo släppa livet till under de ohyggligaste förhållanden mitt under utövandet av sin fredliga kallelsegärning.”

Under 20-talet fanns det ännu inget socialt skyddsnät i samhället som kunde vara till hjälp för en arbetslös och kanske hemlös sjöman. Det här var också innan de fackliga organisationerna hade blivit så pass starka att de kunde påverka sjöfolkets sociala och ekonomiska villkor på ett påtagligt sätt. Sjömanskyrkan arbetade därför målmedvetet med att lyfta fram sjöfolkets förhållanden jämfört med andra yrkesgruppers. Bland annat gav man ut en skrift i samband med Sjömanskyrkans tioårsjubileum 1927 där man detaljrikt redogör för den svenska sjöfarten och sjöfolkets aktuella situation. Omständigheter som ditintills varit helt okända för de flesta utomstående.

Allan Christiernin – en föreståndare långt före sin tid

1928 anställdes pastorsdiakonen Allan Christiernin som vikarie, ett vikariat som ledde till 38 års verksamhet i Sjömanskyrkan. Han fanns alltså med i verksamheten under lång tid och blev den som la fast Sjömanskyrkans kurs. I Sjömansinstitutets 50-årsskrift från 1967 beskriver han själv kursomläggningen:

Allan Christiernin Föreståndare 1928-1966 Utbildad pastorsdiakon, prästviges vid 49 års ålder.	
--	---

”Verksamheten skulle – enligt min uppfattning – ha karaktären av en internationell sjömansklubb, driven av Svenska Kyrkan, men i sin praktiska utformning sådan, att sjömän av olika nationaliteter och religionsuppfattning – liksom sjömän främmande för religion och religiös kult, skulle även de känna sig hemma som kamrater bland kamrater.”

Inspirationen till den här öppna attityden kom från den internationella verksamheten med sjömansklubbar i utländska storhamnar. Det här var också något som skulle komma att prägla de svenska kyrkorna i utlandet. Christiernin var medveten om att det arbete som bedrevs bland sjömännen i hamn var av en för den tiden väldigt speciell typ av kyrkligt arbete. Det var inte bara det ekumeniska anslaget, att man hade ambitionen att vända sig till alla oavsett tro, som var modernt för den här tiden. Det var också ambitionen att bli sjömännens kamrat i hamn som var revolutionerande. Enligt Christiernin krävde detta ”utan tvivel att sjömansvårdens arbetare identifierar sig med sjömannen – att man stiger ned från alla piedestaler med deras falska överlägsenhet och i stället blir öppet medmänsklig – helt enkelt blir en kamrat.”

Kom om du vågar!

Förutom det sociala arbetet skulle Sjömanskyrkan också ha diskussionsklubbar, studiecirkelar och trevlig samvaro. Om gudstjänstlivet skriver Allan Christiernin:

”För att uppträda med öppet visir anordnades från början söndagliga gudstjänster, som annonserades genom utdelning av handaffischer i hamnen. Där tillkännagavs att predikan över visst – intressant! – ämne, skulle förekomma. Nederst på affischen stod alltid orden: ”Kom om du vågar!”

Sjömanskyrkan blev under den tid Christiernin var föreståndare en institution som snabbt arbetade sig in i folks medvetande. Han hade vad vi i dag skulle kalla sinne för PR och var inte sen med att utnyttja moderna medier, bland annat i syfte att samla pengar till kyrkans

Musik i Sjömanskyrkan – sjömansprästen leder allsången.

verksamhet. Verbalt var han skicklig och debattlysten, utan överdriven respekt för myndigheter eller redare. Han utmanade gärna även kraftiga maskinister i armbrytning och sägs ha besegrat de flesta.

På det politiska planet var Allan Christiernin en övertygad socialist, samtidigt som han var en övertygad kristen. Som föreståndare var han långtifrån tillbakadragen och oförarglig men så trygg i sin personliga livstolkning att han kunde vara generös mot människor oavsett politisk hemvist eller tro. Hans predikningar var utmanande och folkliga, på ett språk som alla kunde förstå.

Radiogudstjänster från Sjömanskyrkan

Allan Christiernin kom att höra till några av de populäraste radiopredikanterna i många år när radions kvällsgudstjänst på söndagen ofta kom att sändas just från Sjömanskyrkan i Stockholm. Christiernin insåg snabbt att han skulle kunna använda sig av den här uppmärksamheten till att samla in pengar till kyrkan – gåvor var en förutsättning för att kunna fortsätta att bedriva kyrkan. Han kom på den

smått geniala idén att samla in radiokollekten via postgironummer.

Enligt radioledningen vid den här tiden var det emot deras policy att titta pengar under sändningstid. Christiernin hittade dock snart ett sätt att kringgå regeln: han låtsades specifikt uppmana dem som satt i kyrkolokalerna under sändningen att skicka kollekten till postgironumret. Efter den kuppen valde radioledningen att se genom fingrarna och låta Christiernin fortsätta med sin insamlingsverksamhet.

Nils-Göran Wetterberg: "Han var en kanonpersonlighet"

Allan Christiernin var föreståndare i Sjömanskyrkan mellan 1928 och 1966. Hann du lära känna honom?

–Oh ja. Jag började i Sjömanskyrkan 1957 och det var faktiskt Allan Christiernin som tände mig för det här med sjömanskyrkor. Innan dess hade jag inte haft en tanke på att bli präst – jag var militärmusiker och utbildade mig på Musikkonservatoriet i Göteborg. Sadlade sen om till att bli diakon och läste därefter vidare till präst.

Och sen blev du kvar inom sjömanskyrkan på livstid, så att säga.

Ja. Förutom Stockholm blev det ju långa perioder även i sjömanskyrkorna i London, Hamburg och Gdynia i Polen också.

Hur var han då, Christiernin?

–Han var en speciell person, med

stor auktoritet både tack vare sin pondus och sin fysik. Var det någon besökare som bråkade kunde han gå fram till honom och bokstavligen lyfta ut honom, ut på gatan. Jag minns också att höll något han kallade Gatans parlament – det var en sorts fri debatt, lite som Speakers' Corner i London, där folk även fick ställa honom mot väggen med svåra frågor i valfritt ämne. Det kunde han ta. Man brukade säga att det fanns två stycken personligheter på Söder. Den ena var Evert Taube och den andra var Allan Christiernin.

Han var alltså känd även utanför Sjömanskyrkan?

–Absolut. Han var känd från radio bland allmänheten. Allan Christiernin och Evert Taube – de var kanonpersonligheter, båda två.

Depression och arbetslöshet bland sjöfolk på 1930-talet

Efter börskraschen på Wall Street 1929 kom så den ekonomiska tillbakagången under 1930-talet som drabbade hela den industrialiserade världen. Det var dåliga tider som kändes av inte minst bland sjöfolket hemma i Stockholm. Ute i Europa drev svältande och hemlösa sjömän omkring i hamnkvarteren och många svenska sjömän hörde till de drabbade i Rotterdam, Hamburg och Antwerpen. Här gjorde sjömansprästerna en stor insats med sin närvaro och sina soppmåltider, som bokstavligen kom att rädda livet på många svenskar i utlandet. På hemmaplan arbetade Sjömanskyrkan i Stockholm på liknande sätt.

Arbetslösa sjömän utanför Sjömansförmedlingen.

Sareptagrytan hålls varm

Under svältens och arbetslöshetens 30-tal köpte kyrkan in en jättegryta som varje dag fylldes med någonting att äta.

”Varje dag samlades köer av hungrande sjömän kring den underbara grytan och blev mättade. Grytan liknade

oljekrukan hos änkan i Sarepta ur den bibliska berättelsen.
Oljan tröt icke ur krukan hur mycket hon än tog därur.”

Allan Christiernin i samband med 50-årsjubileet 1967

Christiernin menade att Sjömanskyrkans gryta kunde ses som en symbol för Sjömansinstitutets gärning inte bara under 30-talets nödår utan för hela dess verksamhet genom tiderna.

Sjömanskyrkan startar folkhögskola för arbetslösa sjömän

Arbetslösheten slog hårt mot sjöfolket som på den här tiden ännu inte hade fasta tjänster med reglerade avlösningssystem. Redan på 20-talet hade Sjömanskyrkan i Stockholm därför engagerat sig för enskilda sjömän som gick utan arbete. I årsberättelser påpekar kyrkan att arbetslöshet lätt leder till apati och håglöshet, och man bestämmer sig småningom för att ordna folkhögskolekurser för att förbättra de arbetslösas möjligheter i arbetslivet.

Kursledare var pastorsdiakon Allan Christiernin och till en början höll man till i Navigationsskolans lokaler och Storkyrkoförsamlingens församlingssal i Gamla stan. Föreläsningarna i navigation hölls av en navigationslärare och ledde till II:klass skepparexamen. Undervisning i maskinlära å andra sidan hölls av en civilingenjör och gav den kompetens man behövde för att kunna avlägga maskin- och motorskötarexamen. Utöver dessa utbildningar gavs en hel rad kortare kurser i bland annat statskunskap, skattefrågor och

Sjömanskyrkans sopptimme.
Ingeborg "Bojan" Christiernin serverar.

sjömanslagen, men även i svenska, matematik, litteratur, psykologi och hälsovård. Pastorsdiakon Christiernin föreläste om religionshistoria.

De här kurserna var gratis för de arbetslösa deltagarna och finansierades med bidrag som Christiernin och kyrkan hade lyckats få från olika håll. Folkhögskolekurserna skulle sedan fortsätta i många år framöver med ungefär samma innehåll. Många var de sjömän som tog examen och på så vis kunde gå ut i arbetslivet med relevanta yrkeskunskaper och förbättrat självförtroende.

Undervisning inför maskin- och motorskötarexamen.

Navigationsundervisning inför II:a klass skepparexamen.

Syföreningen startas

År 1929 startade Sjömanskyrkans syförening av Ingeborg Christiernin tillsammans med tre andra kvinnor med stort intresse för Sjömanskyrkan och dess verksamhet. Antalet medlemmar växte snabbt och kvinnorna

fick med tiden stor inblick i sjöfartsfrågor.

Syföreningen träffades en gång i veckan för samvaro och gemensamt arbete. Medlemmarna stickade bland annat strumpor som sedan blev till uppskattade julklappar ombord på fartygen. Man ordnade också basarer, sålde lotter och hjälpte till vid sjömännens kamrataftnar genom att servera kaffe och nybakt bröd.

**Ingeborg
"Bojan"
Christiernin**

Grundade
syföreningen 1929

Bättre lokaler till Sjömanskyrkan

Ända sedan Allan Christiernin började som föreståndare hade han närt en dröm om bättre och permanenta lokaler för Sjömanskyrkan. Man hade dittills hållit till i trånga lokaler vid Skeppsbron och senare vid Slussplan. Det var inte ovanligt på den här tiden att kyrkan hade hundra besökare och mer, inte minst vid föreläsningar och fester. Christiernins dröm om bättre lokaler sågs av många som storhetsvansinne men var i själva verket väl grundad i verkligheten.

Styrelsen fick småningom nys om att Saltsjöbanans stationshus vid Stadsgården nära Slussen skulle bli till salu. Det här var en stor och pampig byggnad som inte var helt billig och som dessutom krävde en hel del ombyggnationer för att bli användbar som sjömanskyrka. Prosten Caspar Börjesson var dock bekant med Wallenbergarna och lyckades få till ett riktigt bra pris.

Christiernins upprop: "En vädjan till sjöfolkets gäldenärer"

Att samla in pengar på olika sinnrika sätt var något av Allan

Christiernins specialitet. Våren 1935 slog han till igen, denna gång med ett uppprop till svenska folket om att tänka på de umbäranden som sjömännen fått utstå under första världskriget. I stället för att be om en gåva skulle man avbetala en kollektiv skuld; man skulle helt enkelt ”känna sin förpliktelse” att skänka en slant. Insamlingsmetoden skulle visa sig bli en succé.

Uppropet kallades ”En vädjan till sjöfolkets gäldenärer” och var undertecknat av 30 framträdande personer, däribland biskopar, stadsråd och skeppsredarna Axel Ax:sson Johnsson, P.G Thulin och Emmanuel Högborg. Överst på listan stod prins Oscar Bernadotte.

”Under fredliga dagar som i orostider är sjömannens yrke farofyllt och slitande. Krigsåren krävde mer än ett tusental svenska sjömans liv. Utan insatsen av dessa liv skulle Sveriges förbindelse över de stora vatten blivit lamslagna, rik som fattig lidit nöd. Sedan dess har tusenden fått sin grav – okänd, osmyckad – i havets djup. Spårlöst försvunna efter ett hårt och hemlöst liv ha de utövat sin gärning, alltför ofta glömda av dem, för vilkas uppehälle och trevnad de offrat sina krafter. Alla stå vi i skuld till dessa våra bortgångna bröder och till deras yrkeskamrater som nu plöja haven.”

Ur uppropet ”En vädjan till sjöfolkets gäldenärer”, 1935

Sjömanskyrkan i stationshuset invigdes 1942 av ärkebiskop Ehrling Eidem, efter en tids ombyggnationer. Stora donationer kom bland annat från Stockholms stadsfullmäktige, KF, Alice och Knut Wallenbergs stiftelse, rederiaktiebolaget Svea samt lotterimedel. Bland enskilda bidragsgivare märks en av syföreningens grundare, Mina Ljungberg.

Sjömanskyrkan döps om till Sjömansinstitutet

I de engelsktalande länderna hette motsvarigheterna till Sjömanskyrkan Seamen’s Institute. Det här var det namn som sjömännen var vana vid

från sina utlandsvistelser. I samband med att man började bygga om den nyförvärvade fastigheten bestämde man sig därför för att officiellt anta namnet *Stockholms kyrkliga sjömansvård – Sjömansinstitutet*. På fastighetens fasad kom namnet Sjömansinstitutet upp med stora bokstäver som syntes på långt håll.

Sjömansinstitutet på
Katarinavägen 19
i det före detta stationshuset.

Hem, skola och kyrka för sjömän i hamn

De mål som sattes upp för Sjömansinstitutet på 30-talet var tydligt inspirerade av den verksamhet som bedrevs av de internationella sjömansinstituterna och de nordiska sjömanskyrkorna i utlandet. Sjömansinstitutets uppgifter beskrevs i fem punkter som innefattade tillflyktsort under hamntid, studieverksamhet, biblioteksverksamhet, mottagande av utländska besättningar samt stöd för sjömän. Tyngdpunkten låg alltså inte på kyrka, även om det nämns i förbifarten.

- a. Att bereda sjömännen under deras vistelse i hamn en god tillflyktsort och därmed en ersättning för det egna hem, som de genom sitt yrkes art i de flesta fall nödgas sakna.
- b. Att stödja och främja studieverksamheten bland sjömännen i form av under Kungl. Skolöverstyrelsen stående yrkesbestämda folkhögskolekurser samt genom föreläsningar och studiecirklar.
- c. Att stödja och främja biblioteksverksamheten såväl ombord som bland de under uppläggningsperioder talrika arbetslösa sjömännen i samarbete med det under Kungl. Skolöverstyrelsens ledning varande Svenska Sjömansbiblioteket.
- d. Att bereda möjlighet att mottaga besättningar av främmande nationalitet i Stockholms hamnar, för att visa dem gästfrihet samt genom föreläsningar, filmföreläsningar, utflykter etc. söka orientera dem i vår svenska kultur.
- e. Att bereda Sjömansvården vidgade möjligheter att stå sjömännen till tjänst med råd och anvisningar i personliga angelägenheter, hjälpa dem att bevara kontakten med sina hem och anhöriga samt i andligt och lekamligt avseende vara dem till hjälp. Sjömansinstitutet skall ock inom sig rymma den Sjömanskyrka, som huvudstaden ännu saknar, men som den i längden icke kan undvara. Institutet skall för sjömännen bliva något av både hem, skola och kyrka.

Sjömansstiftelsens mål, 1930-tal

Låneböcker till sjöfolket: från bokpåsar till mobila fartygsbibliotek

Alltsedan slutet av 1800-talet hade fartygen försetts med böcker när de besökte svenska hamnar. Nytt för 1930-talet var att det var just Sjömansinstitutet som till stor del såg till att böckerna kom ombord.

Sjömansinstitutet
kommer ombord
med låneböcker.

Till en början hade det varit så kallade fruntimmersföreningar som tagit initiativ till bokpåsar som delades ut på fartygen. Påsarna var i själva verket små tygportföljer med skönlitteratur, faktaböcker och äventyrsskildringar.

Bokpåsarna fanns i omlopp ända in på 50-talet. Sjömansprästen Lars Carlzon berättar i *75 år med Sjömansinstitutet* att han haft tillfälle att undersöka innehållet i dessa påsar. Enligt honom var det ”ingalunda någon beskäftig eller fariseiskt moraliserande tendens att skönja bakom urvalet, vilket väl kunnat befaras.”

De böcker som Sjömansinstitutet förmedlade kom från Svenska Sjömansbiblioteket. Böckerna kom i trälådor av lite speciell karaktär. Lådorna påminde nämligen om små väggsåp med låsbar dörr och handtag. Böckerna kunde sedan bytas ut vid senare besök i hamn.

Sovjetiska besättningar på vift i Stockholm

Gästfrihet gentemot fartyg från andra länder har alltid varit ett av

Sjömanskyrkans signum och är i dag en av de viktigaste uppgifterna i verksamheten. Under Allan Christiernins tid var det många sovjetiska fartyg som anlöpte Stockholms hamn. De sovjetiska besättningarna var strängt hållna av sitt befäl vid besök i västeuropeiska hamnar och det var helt förbjudet för sjömännen att ge sig ut på stan på egen hand. Man var helt enkelt rädd för att enskilda sjömän skulle ta tillfället i akt att hoppa av i väst.

För att de sovjetiska sjömännen ändå skulle få gå i land ordnade Sjömansinstitutet tillstånd att hämta besättningarna med buss. Det här krävde en hel del manipulerande från Sjömansinstitutets sida. När tillståndet till slut var utfärdat kunde institutet dock köra runt sjömännen, inklusive politruken som övervakade sina landsmän, i Stockholm med omnejd. Besöket brukade avslutas med kamratafton på Sjömansinstitutet, där också svenska sjömän slöt upp. I efterhand har sovjetiska sjömän berättat hur uppskattade gästfriheten och de här besöken i Stockholm faktiskt var.

Fartygsbesättning på sightseeing vid Stadshuset tillsammans med Sjömansinstitutet.

Andra världskriget – må vi aldrig glömma

Sverige deltog som bekant inte i andra världskriget annat än som neutral nation. Ändå omkom omkring 2 000 svenska sjömän i kriget, där Hansakatastrofen kom att bli en av de allvarligaste krigshändelserna för svenskt vidkommande. Sammanlagt gick mer än 250 svenska fartyg förlorade. Sjömansinstitutet i Stockholm fanns där som stöd för sjöfolket och deras anhöriga, och fortsatte sin verksamhet i hamn. År 1942 invigdes nya församlingsbyggnaden.

Allan Christiernin sänker en krans vid s/s Hansas förlisningsplats.

"Vi får aldrig glömma dem"

Vid krigsslutet sades det ofta att vi aldrig någonsin må glömma de sjömän som föll offer för kriget och de insatser de gjorde. Inte heller

må vi glömma dem som deltog och kom hem igen. Ändå berättar Lars Carlzon i *75 år med Sjömansinstitutet* om den bitterhet som fanns bland de sjömän som hade överlevt kriget. Många skulle komma att leva med plågsamma minnen resten av livet. De personer som sjömansprästerna talade med åren efter krigsslutet hade dessutom ofta fortfarande inte fått den krigsriskersättning och annan gottgörelse de hade fått löfte om. Liksom efter första världskriget kom Sjömansinstitutet att få en viktig roll för sjömannens väl och ve.

Under kriget kunde man regelbundet läsa notiser om fartygsförlisningar i Sjömansinstitutets tidning *Med sjömän i hamn*, där även de omkomna sjömannens namn tillkännagavs. Allt som allt gick 289 svenska fartyg under enligt Richard Areschougs *Dödlig resa. Svenska Handelsflottans förluster 1939-45*, utgiven av Svenskt Militärhistoriskt Bibliotek 2008. Runt 1 400 sjömän i svenska fartyg dödades, varav majoriteten följde sina torpederade eller minsprängda fartyg ner i djupet. Ett antal personer dödades genom kulsprutebeskjutning och ett hundratal omkom när de försökte rädda sina kamrater. Utöver det dog flera hundra svenska sjömän som jobbade på allierade fartyg.

Sjömansbegravning
till sjöss.

Ceremoni efter s/s Hansas förlisning.

S/s Hansas förlisning – en av de största svenska sjökatastroferna

Den 24 november 1944 träffades det gotländska passagerarfartyget s/s Hansa av en sovjetisk torped och sjönk. Endast två av 86 personer kunde räddas. Katastrofen skedde cirka 44 kilometer norr om Visby under en resa mellan Visby och Nynäshamn. 22 av de omkomna var besättningsmän, 62 var passagerare.

En dryg vecka senare seglade ångfartyget Drotten ut till katastrofplatsen i hög sjö. Med ombord fanns sjömansprästen Allan Christiernin från Sjömansinstitutet och ett stort antal anhöriga till de omkomna. Christiernin ledde begravningssceremonin och den första kransen som sänktes i vågorna kom från Sjömansinstitutet. Tillsammans sjöng de närvarande *Närmare Gud till dig*, samma psalm som sägs ha spelats av orkestern innan Titanic sjönk 1912.

Märkta för livet

”Efter krigets grymheter är vi bara halva människor, vi som var med,” hade en maskinchef förklarat för sjömansprästen Lars Carlzon. Några han träffade hade berättat hur de kunnat rädda sig i sista stund och tvingats se på hur skeppskamrater spolades ner från flottarna och försvann. Alla som varit med kunde vittna om molande skräck och hur det var att leva under ständig stress. Flera hade befunnit sig i månader ombord på fartyg som riskerade att bli attackerade. I den mån de alls lyckades komma till ro sov de med kläderna på för att vara i ständig beredskap.

I *Svenskt sjöfolk i krig och i fred* finns en passage skriven direkt vid hemkomsten av en av dem som överlevde kriget:

”Det var med en känsla av spänning vi spanade mot svenska landet. Här låg det framför oss, det land som vi betalt vägskatt och kyrkoskatt till under hela kriget, trots att vi inte sett ett gruskorn eller en kyrkspira av det, medan vi trampade däck ute i världen. Vackert var det i alla fall att se på, där det blånande dök upp ur havet och framträdde tydligare med skiftningar av grönt, allt eftersom fartyget närmade sig. Efter avmönstringen

skingrades skeppskamraterna. En sista gång sågo vi oss tillbaka mot fartyget, som fört oss hem. Många gånger skola vi dock minnas den goda anda som rådde ombord bland de vinddrivna fåglar, vilka samlats på andra sidan Atlanten för att leta sig hem till det sönderslagna Europa och vila ut efter krigets fasor. En samling sjömän, de obetydligaste bland de obetydliga, sedda över axeln av de flesta människor på landbacken i fredstid, men beundrade i krigstid, hade kommit hem. Ingen mottagningskommitté mötte dem, inga feta tidningsrubriker hälsade dem välkomna. Likväl hade de varit goda representanter för Sverige och svenskt sjöfolk.

Kriget var över och sjömännen och deras insatser hade glidit ur rampljuset igen. Ingalunda begärde de braskande lovord och stora belöningar för vad de uträttat, endast något större respekt från dem, som leva i lugn och ro i en av de fridsammaste och mest ombonade nationerna i världen.”

Ur Svenskt Sjöfolk i krig och fred. Bokförlaget Antiqua, Göteborg. 1949. Sid. 11-12.

Forum för stöd till anhöriga grundas

Under andra världskriget bildades en grupp inom Sjömansinstitutet som var tänkt som ett forum för stöd till sjömanshustrur och anhöriga till de uteseglande. Med tiden övergick stödföreningen till att bli en syförening som verkade parallellt med den syförening som hade bildats under mellankrigstiden. Båda syföreningarna fortsatte även efter kriget, men välgörenhetsbasarerna skulle komma att hållas gemensamt.

Sjömansinstitutets nya byggnad invigs

Under kriget ödelades de svenska sjömanskyrkorna i Rotterdam, Calais, Dunkerque, Kiel, Hull och Stettin totalt. Även sjömanskyrkorna i London och Danzig blev svårt skadade. För de svenska sjömännen blev därför tillkomsten av det nya sjömansinstitutet vid Stadsgården i Stockholm en löftesrik signal om en bättre framtid.

Ärkebiskop Erling Eidem inviger Sjömansinstitutet på Katarinavägen.

Allsång i Sjömanskyrkan.
Prins Gustav Adolf sjunger
Min hatt den har tre kanter.
T.h. fru Christiernin.

Invigning.

På första raden ses prinsparet
Oscar Bernadotte, prins
Gustaf Adolf, ärkebiskop
Erling Eidem och styrelsens
ordförande dr Jonas Lindskog.

Invigningen av den nya byggnaden skedde alltså mitt under brinnande krig, den 10 mars 1942. Saltsjöbanans stationshus hade förvandlats till ett trevligt och inbjudande klubbhus för sjöfolket. Själva högtidssalen hade plats för ett par hundra personer. Här stod ett altare med ett enkelt krucifix, skänkt av en sjöman.

Närvarande vid den högtidliga invigningen var bland annat hedersgästerna prins Gustav Adolf och prinsessan Sibylla samt prins Oscar Bernadotte. Senare blev det film, sång och musik. På en bild ses prins Gustaf Adolf delta i allsången ”Min hatt den har trekanter”. Stämningen ska ha varit glad och god.

”Ärligt skall tillstås, att jag tillhörde de klentrogna när arbetet för att upprätta detta sjömansinstitut börjades, men min klenstro har på ett glädjande sätt kommit på skam. Jag är ingen talesman för en falsk sjömansromantik. Jag vill bara som landkrabba uttala min tacksamhet och beundran för sjömännens gärning. Något av hemmets värme och ljus ville vi ge våra sjömän i detta Sjömansinstitut – inte som en nådegåva utan såsom någonting de ärligen förtjänat. Vi önska att detta hus skall bli en fyrbåk med stadigt sken, som visar leden till den enda säkra hamnen.”

Ärkebiskop Erling Eidem vid invigningen 1942.

Sjömansjulkappar och julfester under 40-talet

Ett tema som ofta återkommit i *Med Sjömän i hamn* genom tiderna är artiklarna om Sjömansinstitutets jularrangemang. Institutet har fraktat säckar med julkappar i den egna bussen till fartyg i hamn, något som uppskattats stort av besättningar som inte haft möjlighet att fira med nära och kära där hemma. Beskrivningarna av förväntansfulla sjömän som andäktigt suttit med julkappar med färggranna papper och glädjen över strumpor stickade av okända syföreningsdamer har ibland ifrågasatts, men faktum är att just julen och ett ordentligt julfirande har upplevts som viktigt och något att satsa på. En överstyrman förklarade detta med att sjötjänst innebär att man får försaka mycket, som att inte

Julbord i Sjömanskyrkan. Bojan med sitt team förbereder.

Allan Christiernin delar ut paket.

kunna vara med på sin mors begravning eller dotterns konfirmation. Jul är någonting som man bara undantagsvis får tillfälle att fira med de sina:

”Det är därför sjömansjulkapparna och festerna kring julen på sjömanskyrkorna betyder så mycket. De kan inte ersätta julen med familjen. Men de är heller inget surrogat. För vi känner ju igen de svenska traditionerna som skiljer vår jul från alla andras. Och vi känner värmen och den särskilda julatmosfären, om man så får säga.”

Berättat av en överstyrman för sjömansprästen Lars Carlzon

Sjömansjulkappar
från okända givare.

För de sjömän som befann sig i hamn under jul och nyår arrangerade Sjömansinstitutet festligheter med mat, underhållning och film, julklappsutdelning och ringlekar runt gran. På juldagsmorgonen hölls en välbesökt julotta med samkväm därefter. På annandagen blev det sedan julmiddag på restaurang. Det här var inget som var typiskt endast för 40- och 50-talen utan en lång tradition inom Sjömansinstitutet. Krigsåret 1942 var inget undantag:

”Julens största festlighet var anordnad den 30 december. Omkring 280 sjömän deltog och fingo riktig förplägnad samt julklappspaket. Bland de medverkande märktes violinisten direktör Harry Fritz-Crone och konsertsångaren S. Liedbergius.

På nyårsaftonen anordnades nyårsvaka för sjöfolket, varvid den gripande sjöfilmen ”Havets hjältar” visades. 12-slaget slogs traditionellt på institutets skeppsklocka och följdes av en kort andaktsstund.

Inalles utlämnades under helgen cirka 650 julklappspaket. De på sjukhusen intagna sjömännen och besättningar på fartyg, som gingo till sjöss strax efter helgen, blevo ihågkomna med julgåvor.”

Ur Sjömansinstitutets årsberättelse 1942

Riktig kyrkorgel till Sjömanskyrkan

Från och med julen 1959 kunde julpsalmerna spelas på en orgel byggd av en av dåtidens främsta orgelbyggare. Orgeln hade till största delen bekostats av en enskild donator.

Efterkrigstiden och 1950-talet – goda tider för svensk sjöfart och Sjömansinstitutet

Tiden efter kriget präglades av återuppbyggnaden av Europa, där svenska fartyg kom att spela en viktig roll. Minnena från kriget fanns fortfarande kvar i bakhuvudet men 50-talet innebar en uppgång för sjöfarten, med nytänkande och framåtanda. Sjömansinstitutet fick ett semesterhem och nya institut etablerades runt om i landet.

Fartygsassistenten Erik Ahlberg på skeppsbesök.

Nya drömmar: semesterhem för sjöfolk

Efter att Allan Christiernins dröm om nya lokaler till Sjömansinstitutet hade gått i uppfyllelse började han planera för nästa: Sjömansinstitutets semesterhem i Stockholms skärgård. Idén hade han fått från Danmark,

där den danska
sjömansmissionen hade
inrättat tre semesterhem
för ett stort antal sjömän.
Erfarenheterna där hade
visat att familjer som annars
inte skulle ha haft möjlighet
att fira en riktig semester
tillsammans hade påverkats
gynnsamt på många sätt.

Mina Ljungberg

Testamenterade
en stor summa till
Sjömansinstitutet.

Planerna innebar att Christiernin fick dra igång en ny stor insamling. Grundplåten kom dock från Mina Ljungberg som hade jobbat och varit engagerad i Sjömansinstitutet i många år, bland annat inom syföreningen som hon var med och grundade. Före sin bortgång hade hon testamenterat en stor summa pengar till institutet som nu investerades i Sturegården på Tynningö i Stockholms skärgård. Sturegården döptes om till Ljungbergsgården och invigdes den 9 juni 1947 av Stockholms dåvarande biskop Manfred Björkqvist.

Biskop Manfred Björkqvist inviger Ljungbergsgården.

Pianomusik i salongen.

Ljungbergsgården – sjöfolkets sommarparadis

I Sjömansinstitutets tidning *Med sjömän i hamn* kunde man under 50-talet år efter år läsa om idylliska sommarvistelser på Ljungbergsgården. Det år semesterhemmet invigdes kostade helinackordering 5 kronor per dag för sjömän och deras familjer, med möjlighet till rabatterat pris vid behov. Tanken var, som biskop Björkqvist sagt i invigningstalet, att Ljungbergsgården skulle fungera som vederkvickelse för tusentals sjömän. Så blev det också: sommar efter sommar tillbringade sjöpersonal och sjömansfamiljer, pensionerade sjömän och sjömansänkor trivsamma semesterveckor på Tynningö.

En av dem som firade semester på Ljungbergsgården på 50-talet var Elisabeth Lange, vars äldste son varit sjöman och omkommit under kriget. Hon har beskrivit ljuva sommarminnen med badande barn,

segelfärder och utflykter i skog och mark. De äldre ”fruntimren”, däribland hon själv, satt gärna ute och handarbetade och njöt av havets glitter. På 50-talet kretsade dock minnena fortfarande ofta runt kriget och sorgen efter dem som aldrig kom hem. Elisabeth Langes skildring vittnar om erfarenheter från en svunnen tid:

”En grupp av gästerna därstädes gjorde ett alldeles särskilt djupt intryck på mig. Det var änkor efter krigsförlista sjöfarare eller efter sådana, som omkommit genom annan olyckshändelse. När vi sutto tillsammans med våra handarbeten berättade de gärna om sina vemodiga öden och upplevelser; tyvärr alltför vanliga i sjömanshemmen i våra dagar; i all synnerhet under det sista fasansfulla världskriget. Jag kände till alltsammans väl – jag, som själv haft en anhörig – min äldste son – på havet. Man hoppas – man ängslas – man längtar med spänning efter de outsägligt kära breven – de dröja – och till slut kommer sorgebudet om död och undergång.

Min son mötte sitt öde en mörk december natt år 1940 och följde sitt fartyg i Atlantens djup.”

Elisabeth Lange, 75 år med Sjömansinstitutet

Gyllene tider för Sjömansinstitutet

Åren efter kriget medförde ett uppsving för svensk sjöfart. Återuppbyggnaden av Europa krävde ett stort antal fartyg med förnödenheter och material. Nya moderna fartyg sjösattes och korsade världshaven. Tiotusentonnarna var vanligast och gav många arbetstillfällen – varje sådant fartyg hade besättningar på omkring 50 man, med många manskapsjobb för de yngre.

Den här kraftiga uppgången för svensk sjöfart märktes av i Sjömansinstitutets besökssiffror på 50-talet. Exempelvis registrerade institutet 106 550 besök år 1957. Ett hamnuppehåll på den här tiden kunde uppgå till en vecka och besättningarna var tacksamma för all den fritidsservice de kunde få i Stockholms hamn. På en vecka hann man

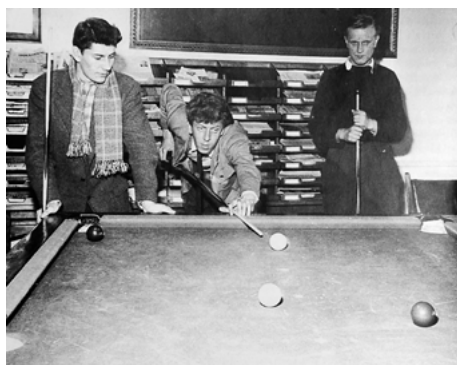
med både utflykter, fotbollsmatcher, samkväm samt andaktsstunder. För att enklare kunna köra besättningarna mellan fartygen och olika utflyktsmål skaffade Sjömansinstitutet därför en liten buss.

Sjömansinstitutets egen buss. Här fraktas julklappssäcken ombord.

Kaffesamkväm.

Biljard i Sjömansinstitutets lokaler.

Sjömansinstitutet beskrivet i siffror verksamhetsåret 1957

- 106 550** besök av sjömän avlades å Sjömansinstitutet.
- 2 748** brev skrevs av sjömän.
- 2 303** mottogs av dem.
- 29 882** kronor inlämnades till förvaring, hemsändning och till sparklubben.
- 1 086** väskor och sjösäckar inlämnades till förvaring.
- 1 867** sjukbehandlingar företogs.
- 1 442** sjuk- och hembesök avlades.
- 870** boklån gjordes i det fasta biblioteket, förutom de böcker som lästs i läsrummet.
- 4 720** tidningar och tidskrifter har utdelats.
- 2 191** kronor är värdet av utdelade kläder.
- 686** sjömän har erhållit extra arbete genom institutets förmedling.
- 23 368** kronor utlämnades såsom julgåvor och lån till behövande sjömän och sjömansfamiljer.
- 25 499** kronor – kontant och in natura – kostade arrangemangen för att bereda sjöfolket julglädje. Alla gamla och sjuka sjömän erhöi utom julklapp även en julslant.
- 1 448** julklappar utdelades till sjömän vid julfesterna och till besättningar å fartyg, som måste fira julen till sjöss.
- 310** sjömän och familjemedlemmar deltog i julfikmiddagen å Restaurant Göta Källares festvåning.
- 8 223** sjömän besökte årets 51 föreläsnings- och kamrataftnar.
- 21 946** kronor kostade dessa samkväm.
- 2 692** sjömän besökte de 33 sjömansgudstjänsterna.
- 878** fartygsbesök gjordes då.
- 237** fartygsbibliotek och 121 bokpåsar omfattande
- 10 135** bokband utplacerades.
- 9** studiekurser har startats å fartyg.
- 702** sjömän har deltagit i 19 utflykter med studiebesök.
- 473** sjömän har deltagit i skytte med luftgevär.
- 230** gäster vistades under sommaren på institutets semesterhem, Ljungbergsgården med tillsammans 3 013 gästadagar, där dessutom
- 108** sjömän och sjömanshustrur bereddes friplatser och där 2 kurser och konferenser förlades med 148 deltagare, 6 gruppbesök med
- 211** deltagare förutom ett stort antal besökare av anhöriga till gästerna.

Ur 75 år med Sjömansinstitutet, sid. 45-46

Pensionärsklubben startas

År 1957 startade Allan och Ingeborg ”Bojan” Christiernin en klubb för pensionärerna inom Sjömansinstitutet. Syftet var att samla sjöfolket till träffar och samvaro även efter att dessa hade gått i pension. De hade ofta sin vänkrets inom institutet och var inte sällan i behov av både sällskap och möjlighet till att ventilerar gemensamma problem. Tillvaron för pensionerat sjöfolk var ofta ensam och klubben, som vid starten hade ett 50-tal medlemmar, fyllde därmed en viktig funktion.

Nils-Göran Wetterberg anställs av Sjömanskyrkan

Samma år som pensionärsklubben startades, 1957, började Nils-Göran Wetterberg som ung praktikant under Allan Christiernins ledning. Det han knappast visste då var att så många år i Sjömanskyrkans tjänst skulle följa – 60 år senare, 2017, är han fortfarande kvar, nu som styrelseledamot.

Nya sjömansinstitut och läsrum i andra hamnar

Under 50-talets expansion grundades ett antal nya sjömansinstitut och sjömansläsrum i en rad större hamnar, samt utmed Norrlandskusten. Med åren hade det inrättats institut i Göteborg, Malmö, Norrköping och Gävle men behovet var nästan ännu större i de minsta hamnarna där orten saknade såväl biograf, bibliotek, kafé eller andra ställen att gå ut och roa sig på. Även i dessa hamnar kunde fartyg bli liggande i upp till en vecka, och tristessen gjorde att sjömän ibland protesterade genom att gå bärsärkagång i hamnkvarteren. För att motverka både besättningarnas och ortsbornas missnöje tog alltför hamnar initiativ till det man kallade läsrum för sjömän.

Läsrummen finansierades genom bidrag från rederier och skeppsmäklare, kommunala anslag, kollekt och bidrag från den lokala församlingens syförening. För det mesta var det just damer från syföreningen som höll i det hela och välkomnade sjömännen i trivsamma lokaler med kaffe och hembakt, tidningar, böcker och sällskapsspel. I servicen ingick också möjligheten att skriva vykort eller ringa telefonsamtal – inslag som i dag mestadels har ersatts av

motsvarigheterna mejl, sociala medier och mobilsamtal. Precis som i dag fanns ofta även biljard eller bordtennisbord.

Hemlandskonferenserna

För att utbyta erfarenheter började de olika sjömansinstitutet och läsrummen träffas på årliga konferenser. 1960 hölls hemlandskonferensen på Ljungbergsgården i Stockholms skärgård. Här tog man upp ett problem till diskussion som uppkommit under efterkrigstiden, nämligen handelsflottans rekryteringsproblem. Det hängde samman med att socialtjänstemän och domstolar börjat sända kriminellt belastade personer till sjöss i uppfostrande syfte. Både manskap och befäl reagerade mot detta och krävde förändring:

Hemlandskonferens på Ljungbergsgården.

”Förhållandet skapar olidliga arbetsförhållanden för ordentligt sjöfolk - - - det betyder ökade risker i sjötrafiken och innebär betydande utgifter för staten då olämpliga personer ofta måste hemsändas på statens bekostnad, och slutligen drar det ner sjömanskårens och vårt lands anseende ute i världen.”

Ur Med sjömän i hamn, 1960

1960-talet

– Nya drömmar blir verklighet

60-talet kom på många sätt att innebära en brytpunkt för Sjömansinstitutet. Allan Christiernin går i pension efter många år som föreståndare och efterträds av Egon Sjödin. Ett seniorboende för sjömän kommer till stånd och Sjömansinstitutet firar 50-årsjubileum.

Lägenhet i pensionärshemmet för sjömän på Ölandsgatan på Södermalm.

Egon Sjödin blir ny föreståndare för Sjömansinstitutet

Allan Christiernin gick i pension 1966, efter att ha varit föreståndare i nästan 40 år. Han efterträddes av diakonen, socionomen och sjömansprästen Egon Sjödin som hade varit hans assistent i 25 år. Sjödin tog över en verksamhet som under Christiernins tid vuxit till en väletablerad institution med solid ekonomisk ställning. Självt var han redan välkänd inom Sjömansinstitutet och respekterad av människor

med olika bakgrund.

Som person var Egon Sjödin annorlunda Allan Christiernin och utövade också en annan typ av ledarskap. Christiernin hade varit den dynamiska, kraftfulla ledaren, medan Sjödin var mera av en

stillsamt övertygande predikant, själasörjare och medmänniska. Han försökte aldrig att efterhärma sin föregångare för att axla hans mantel, utan hade egna kvalifikationer och egenskaper som gjorde honom till en bra föreståndare.

Precis som Christiernin blev Sjödin också utnämnd till stiftsadjunkt. Sitt första kraftprov som ny föreståndare fick Sjödin i samband med att Sjömansinstitutet firade 50-årsjubileum 1967. Jubileet uppmärksammades med stora arrangemang och högmässa i Katarina kyrka.

Egon Sjödin

Föreståndare
1966-1979

Utbildad diakon och
socioonom

Prästvigdes 1965

Sagt om Egon Sjödin

”Trots att den käre Egon mig veterligt inte seglat till sjöss, så har han lärt sig till fulländning att förstå sjöfolket. När det gäller att berätta historier ligger han en skeppslängd före snedseglarna ...”

Sjökapten Ivar Markegård

Sjödins dröm om ett pensionärshem för sjömän

”Tänk om vi kunde få till stånd ett åretom-hem, ett verkligt pensionärshem – ett ”Snug Harbour” – för gamla sjömän eller sjömanspar ...”

Egon Sjödin, 1967

I samband med 50-årsjubileet lanserade Egon Sjödin en jubileumsinsamling för ett särskilt pensionärshem för sjömän, ett "Snug Harbour" enligt amerikansk förebild. Tanken var att göra något åt den rådande bostadssituationen för äldre sjömän, i ett Stockholm som även på den här tiden hade en ansträngd bostadsmarknad. Sjödin skriver i *Med Sjömän i hamn* (nr 3, 1967): "Det råder nämligen en skriande brist på bostäder och pensionärshem i storstaden. Alldeles särskilt hårt drabbas sjöfolkspensionärerna, vilka under ett långt och slitsamt liv till sjöss inte kunnat i tid ordna för sin ålderdom."

Sjödin motiverade att just sjömän behövde det vi i dag skulle kalla seniorboende på följande sätt: "Så många, många sjömän har efter ett helt liv till sjöss under såväl krig som fred varit hänvisade till storstadens härbärgen och s.k. ungarshotell. Ofta har jag hört många av dem i förtvivlan och hopplöshet säga: 'Hellre går jag brandvakt på gatorna än tar in på Skrubba, Träffen eller Drevet – tre av Stockholms härbärgen.'"

Egon Sjödin: "Det här är det bästa jag gjort"

Pengar strömmade in till Sjödins jubileumsinsamling. 1968 kunde styrelsen för Sjömansinstitutet köpa en fastighet med 63 ettor med kokvrå och toalett med dusch på Ölandsgatan på Södermalm. Allteftersom lägenheter blev tillgängliga kunde bostadslösa sjömän flytta in, vilket dokumenterades i institutets tidning. Föreståndarens

Sjömanspensionär i sitt kök på Ölandsgatan.

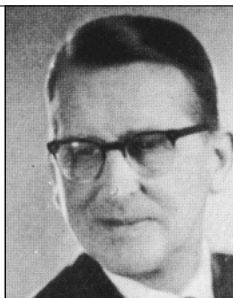
vision om ett svenskt ”Snug Harbour” hade blivit verklighet – själv beskrev han det som det bästa han gjort.

Nytänkande inför framtiden

1960-talet, liksom senare 1970-talet, innebar dramatiska förändringar inom den internationella sjöfarten. Likaså förändrades sjöfolkets arbetsförhållanden radikalt, och detta sammantaget krävde ett nytänkande. Två ekonomiexperter knöts till Sjömansinstitutet för att ge stadga åt arbetet – Bertil Tronêt och Anders Lindstedt. Dessa två kom sedan att utgöra Sjömansinstitutets administrativa ledning i 25 år. Kombinationen med en jurist och en ekonomidirektör visade sig vara gynnsam för institutet och duon ägnade sig med klokhets åt både fastighetsfrågor, placering av gåvomedel och testamentlegat.

Bertil Tronêt

Jurist

**Anders
Lindstedt**

Ekonom

1970-talet – Sjömansinstitutet i en förändrad verklighet

Att Sjömansinstitutet länge hade bearbetat den allmänna opinionen hade bidragit till att samhället börjat ta ansvar för sjöfolkets välfärd på ett helt nytt sätt. På 70-talet märkes detta i sjunkande besökstal hos institutet. Samtidigt ledde moderniseringen ombord och lågkonjunkturen till nya former av påfrestningar för besättningarna och nya utmaningar för Sjömansinstitutet. 1979 tog Jan Andersson över som ny föreståndare.

Föreståndare Egon Sjödin (t.h.) tillsammans med biskop Ingmar Ström och Karin Ström.

Sjunkande besökssiffror

Under den svenska sjöfartens guldålder på 1950-talet hade Sjömansinstitutet kunnat redovisa besökssiffror på över 100 000 personer per år. Under 70-talet sjönk talen till ungefär en fjärdedel. Det handlade om en strukturomvandling inom sjöfarten som på ett radikalt

sätt minskade förutsättningarna för institutets verksamhet och som man nu behövde se över.

De låga besöksiffrorna kan delvis ses som en positiv konsekvens av Sjömanskyrkans och senare Sjömansinstitutets målmedvetna arbete med att lyfta frågan om sjöfolkets sociala situation. I takt med att villkoren förbättrades hade yrkeskategorin allt mindre behov av institutets eller kyrkans stöd. Å andra sidan förde effektiviseringen inom sjöfarten med sig nya problem som stress och en känsla av isolering. Sjömansinstitutet kom under 70-talet därför att stå inför helt nya utmaningar.

Förbättrade villkor för sjöfolket

Tack vare de fackliga organisationernas arbete hade arbetsmiljön och arbetsvillkoren radikalt förändrats till det bättre ombord. Dessutom hade rekryteringen av besättning helt ändrat form. När Sjömanskyrkan startade i slutet av första världskriget kunde tusentals arbetslösa sjömän driva kring i hamnkvarteren, utan någonstans att ta vägen. Det gällde att hänga på låset till sjömansförmedlingen för att över huvud taget ha en chans att få ett nytt jobb. Sjömanskyrkan blev för många som ett andra hem.

På 70-talet kunde sjömannen vara hemma i det egna hemmet och vänta på att bli uppringd. Med tiden fastslogs också modernare och tryggare avlösningssystem, där på- och avmönstring blev mer bestämt och regelbundet som en följd av anställningsformen tillsvidareanställning. Man övergick också från fartygsanställd till rederianställd. Sjömannen kunde nu på ett flexiblere sätt placeras på rederiets samtliga fartyg, i stället för på bara ett.

Mindre besättningar och kortare hamntider

En annan orsak till Sjömansinstitutets sjunkande besöksiffror var att besättningarna också blev mindre. På 50-talet arbetade omkring 30 000 personer inom handelsflottan. På 70-talet var antalet halverat och trenden gick mot ännu mindre besättningar. Det här berodde på rationalisering och automatisering, där de moderna lastningsmetoderna kanske bidrog till de största förändringarna. Ro-ro-fartygen – roll on,

roll off – och containrar i stället för styckegods ledde till att man nu kunde bli klar på lika många timmar som det förut tagit dagar. Den tid då besättningarna kunde stanna en hel vecka i hamn var nu definitivt förbi och behovet av underhållning under liggedagarna betydligt mindre än förut.

Stress och nya påfrestningar ombord

”Ibland tycker jag att jag går kring i ett spökskepp. Går jag till mässen sitter där ingen att prata med, i hytten är jag ensam, på vakten i maskinrummet är jag ensam.”

Motorman till sjömansprästen Lars Carlzon, 70-tal

De korta hamntiderna och det högre tempot i arbetet förde med sig en ny typ av påfrestning. Tiden för umgänge och återhämtning med kollegorna blev också lidande av det faktum att besättningarna var så pass mycket mindre än tidigare. En motorman hade berättat för sjömansprästen Lars Carlzon om hur det ideliga stressandet ut och in i hamnarna och de korta besöken hemma hade gjort honom yttlig och oengagerad. Uppbrotten efter ledigheterna hemma upplevde han som alltid lika slitsamma och han beskrev känslan som att ha fått ”rullskridskor på själen”.

Lågkonjunktur och sämre tider för sjöfarten

Efter de många goda åren av tillväxt efter andra världskriget kom så 70-talskrisen. Det här var en period av svag ekonomisk tillväxt och ökande arbetslöshet som sträckte sig från mitten av årtiondet ända till 80-talets första år. De sämre tiderna uppmärksammades i tidningen *Med sjömän i hamn* 1976:

”Våren är hoppets tid, alla längtar vi efter denna ljusa årstid och i synnerhet de som har havet som arbetsplats. Men blir denna vår ljus för vårt sjöfolk? Troligtvis inte. Allt för många har redan fått kännning av de dåliga konjunkturerna med arbetslöshet som följd. Denna vår kommer vi att se våra havsvikar fyllda med sysslolöst tonnage. ---

Redan i februari var arbetslösheten betydande bland de ombordanställda, inget tyder på bättring utan tvärtom. Dagligen kommer rapporter om fartygsförsäljningar och som följd massarbetslöshet. ---”

Ove Johansson, ombudsman, Sjöfolksförbundet i Stockholm

Ove Johansson gjorde i sin artikel ett upprop om hjälp och stöd till drabbade sjömän från både organisationer och enskilda. Som ledamot i Sjömansinstitutets styrelse önskade han att institutets verksamhet nu ytterligare skulle vidgas med tanke på sjöfolkets situation.

Semesterhemmet Ljungbergsgården får problem

Även Sjömansinstitutets semesterhem för sjöfolk drabbades under 70-talets krisår. Med tiden blev nämligen underhållet av Ljungbergsgården alltmer betungande för institutets ekonomi och man behövde hitta en lösning. Problemet var att fastigheten for illa i vinterstormarna när det stod tomt – hemmet utnyttjades bara under de tre sommarmånaderna. En idé som därför kom upp i styrelsen var att bedriva konferensverksamhet under vintern och semesterhem under sommaren. Så skulle det också småningom komma att bli.

Signhild Sjödin

Ordförande för
syföreningen
1966-1979

Bråda tider för syföreningen

70-talet var en tid av livlig aktivitet för Sjömansinstitutets syförening. Medlemsantalet låg runt 250 och man drog in mycket pengar till institutet genom testamentsgåvor och basarer. Arbetet leddes av

Förberedelser inför samkväm i Sjömansinstitutets kök.

Syföreningen drog in pengar även genom lottförsäljning. Signhild Sjödin t.h.

syföreningens ordförande Signhild Sjödin som visade sig vara en god organisatör med ett sinne för affärer. Hon upprättade noggranna förteckningar över testamentsgåvor som hon sedan sålde. Detta var ännu långt före internet och skedde per telefon till köpare i tidningarnas bytesbörsspalter.

Höjdpunkterna i syföreningens verksamhet var dock de välbesökta basarerna. Basaren kunde sträcka sig över institutets tre våningar och drog så mycket folk att Lars Carlzon beskriver det som hela lämmeltåg från alla Stockholms hörn, och som sedan välldes ut vid Glasbruksgatan. Försäljningsrekord sattes i december 1978: 90 000 kronor, en ansenlig summa vid den här tiden.

Kicki Wetterberg: "Folk stod i kö på Katarinavägen"

–Jag minns de här basarerna, men inte från den tid jag själv jobbat för Sjömanskyrkan utan från uppväxttiden, när pappa jobbade här. Folk stod i kö ute på Katarinavägen då, för att vara först på plats.

Det var så pass?

–Ja visst. För man kunde ju fynda jättebra saker. Och det var ju allt. Julprylar och lotteri och skrot. Allt såldes, du vet. Böcker och sådant där. Och så var det tombola, så klart.

Det här var alltså julbasarer?

Ja, exakt. Och sen efter jul, då ordnade Sjömanskyrkan

julgransplundring, med dans runt granen, fika och gottepåse för barnen.

Vet du när Sjömanskyrkan slutade med basarer och julgransplundring? Och varför?

–Det måste ha varit innan jag började, kanske på 90-talet.

Under min tid minns jag bara att syföreningen ställde upp ett bord med lite försäljning i samband med luciafirandet något år. Men basarerna och julgransplundringarna försvann. Kanske var det en generationsgrej. Syjuntan försvann ju också med tiden.

Jan Andersson blir ny föreståndare

1979 tog diakonen Jan Andersson över efter Egon Sjödin, som varit institutets föreståndare sedan 1966. Jan Andersson blev den tredje föreståndaren sedan 1928, då Allan Christiernin tillträdde posten.

Jan Andersson hade vid tillträdet redan arbetat som kurator vid Sjömansinstitutet i 14 år. Innan dess hade han tjänstgjort som assistent vid svenska sjömanskyrkan i Rio de Janeiro. Där hade han under en tid även ansvarat för hela verksamheten, sedan sjömanspastorn omkommit i en flygolycka. Jan Andersson beskrivs som en lågmäld auktoritet som var både klok, vänlig och generös.

Jan Andersson

Föreståndare
1979-2000

Utbildad diakon

1980-talet – aktiva sjömanspensionärer och nytänkande

80-talet var årtiondet när nya verksamheter flyttade in i Sjömansinstitutets lokaler. Det var en tid då pensionärsklubben och syföreningen fortfarande hade flera hundra aktiva medlemmar och basarerna drog in stora pengar. Tack vare testamenten och gåvor kunde institutet även bidra med frikostiga donationer till andra sjömanskyrkor. Däremot gjordes få fartygsbesök.

Matlagning inför basar, sent 80-tal.

Svensk sjöfart återhämtar sig efter krisen

Hösten 1983 skrev Jan Andersson, institutets föreståndare, i *Med sjömän i hamn*:

”Sjöfarten i Stockholms hamn minskar men verksamheten på sjömansinstitutet/sjömanskyrkan minskar inte i

motsvarande grad. Vi har fortfarande en stor arbetslöshet bland sjöfolk och många av de arbetslösa söker sig till vårt läsrum och verksamheten där fortsätter därför på samma sätt som tidigare. Vår stora pensionärsklubb för sjöfolk och deras efterlevande har också kvar en livaktig verksamhet och den uppsökande verksamheten är en mycket viktig del av vårt arbete där vi vill försöka att som förr besöka så många gamla, sjuka eller ensamma som möjligt.

Sjömansinstitutets syförening arbetar idogt vidare för att stödja vår verksamhet. Vi kan aldrig nog många gånger säga ett varmt tack till alla dem i vår egen syförening och i andra syföreningar och till alla enskilda som stöder oss i vårt arbete.”

Under 80-talet blev läget inom svensk sjöfart gradvis bättre igen, efter den kris man upplevt under 70-talet. För Sjömansinstitutets del började man nu ompröva verksamhetens inriktning och på allvar fundera på hur man bäst kunde utnyttja lokalerna. I och med att sjöfartssituationen hade förändrats behövde man få in kompletterande verksamhet i fastigheten. Helst ville man få in samarbetspartners med liknande inriktning.

Eftersom de som jobbade ombord inte längre hade tid att besöka fritidslokalerna i någon större utsträckning under de allt kortare hamntiderna kom Sjömansinstitutets verksamhet i själva fastigheten att alltmer domineras av omsorgen om sjömanspensionärerna. Man insåg under 80-talets gång att fartygsbesök blev allt viktigare för att nå personalen ombord och att man nu skulle behöva förstärka arbetsstyrkan för att utöka den här verksamheten i stället. Förutom att komma med böcker och tidningar var det framför allt möjligheten till samtal man ville erbjuda.

Pensionärshemmet och Ljungbergsgården säljs

Lägenheterna i fastigheten på Ölandsgatan hade fungerat som pensionärsbostäder för sjöfolk sedan 60-talet och haft stor betydelse för sjömän som inte kunnat få plats i bostadskön på grund av sitt yrkesval. Dessvärre kom det med tiden upp kritik mot att skapa boenden för

särskilda kategorier i samhället, samtidigt som det kom krav på att lediga bostäder skulle anmälas till bostadsförmedlingen. I början av 80-talet blev Sjömansstiftelsen därför tvungen att sälja fastigheten.

Även Ljungbergsgården såldes i början av 80-talet. Semesteridyllen ute i Stockholms skärgård hade blivit till en ekonomisk belastning redan på 70-talet och två familjer hade därför fått ta över driften. Gården fungerade nu som semesterhem sommartid och konferensgård under resten av året. Försäljningen beklagades av många men i praktiken fortsatte gården att fungera som Sjömansinstitutets semesterhem under många år till genom ett avtal med de nya ägarna.

Stadsmissionen flyttar in

Vintern 1979 hade varit ovanligt kall och snörik i Stockholm och stora delar av Europa. Under den vintern öppnade Jan Andersson Sjömanskyrkan för att stadens uteliggare skulle få komma in i värmen.

Sjömansinstitutets kyrka och hörsal.
Tavlan till höger på bilden är målad och skänkt till Sjömanskyrkan av Isaac Grünewald.
Vykort.

Stadsmissionen behövde å sin sida större lokaler och i samband med detta uppkom småningom idén om att låta Stadsmissionen kostnadsfritt hyra en del av Sjömansinstitutets lokaler.

Stadsmissionens mål var att öppna ett daghem och natthärbärge för utslagna människor utan fast bostad och arbete. Det skulle vara ombonat, med möjlighet till dusch, tvättmaskiner och måltider, men också till samtal och praktisk hjälp. På så vis påminde det om Sjömansinstitutets arbete för sjömän som på lite liknande sätt hade befunnit sig i en utsatt och påfrestande livssituation under och efter kriget. Inriktningen passade helt enkelt Sjömansinstitutets värderingar. Så kom det sig att man nu ställde bottenvåningen med föreläsningssalen, som också tjänstgjort som kyrksal, till Stockholms stadsmissions förfogande. Stadsmissionen svarade själv för att bygga om till ändamålsenliga utrymmen.

Studentprästerna blir nya hyresgäster

Samtidigt som Sjömansinstitutet etablerade samarbete med Stockholms Stadsmission undersökte man också möjligheten att låta den kristna studentverksamheten utnyttja institutets lokaler. Studentprästerna tjänstgjorde som präster för studenterna på Stockholms universitet och hade vid den här tiden ingenstans att hålla till. Samarbete inleddes och det bestämdes att studentprästerna skulle få utnyttja institutets lokaler under tidpunkter när institutet inte behövde dessa för den egna verksamheten. Hösten 1983 beskrev Jan Andersson arbetet med ombyggnationerna och den nya verksamheten i huset i institutets tidning:

”Under sommaren har det målats och reparerats i våra lokaler. Den främsta anledningen till detta är att fr o m i höst kommer studentprästerna i Stockholm att låna en del av våra lokaler för sin verksamhet. Den kristna studentrörelsen i Stockholm har länge sökt en fast plats där studenterna kan samlas för gudstjänster och andra aktiviteter. Hittills har de träffats på olika ställen. Eftersom en del av våra lokaler är lediga vissa dagar i veckan får

studentprästerna använda dem för sin verksamhet.

Som motprestation har de i sommar låtit renovera, måla och tapetsera ”samkvämsvåningen” och dessutom byggt om vår gamla sporthall till studentkapell.”

Jan Andersson, föreståndare, i Med sjömän i hamn, 1983.

Den nya kyrkosalen, som senare kom att kallas Himlajorden, invigdes 1983.

Himlajorden – den nya kyrksalen

Sjömansinstitutet hade sedan flytten till Katarinavägen förfogat över tre våningar, varav den översta skulle fungera som kapell efter att Stadsmissionen fått överta bottenvåningen med den ursprungliga kyrksalen. Den sista gudstjänsten i gamla kyrksalen kom att hållas i september 1983 av biskop Lars Carlzon. Den nya salen, som alltså även skulle användas som studentkapell av studentprästerna, invigdes därefter.

Det var den gamla gymnastiksalen som hade byggts om för ändamålet. Den hade inte använts till annat än avlastningsrum under många år, och då och då till bordtennis. Nu fanns där i stället ett vackert kapell för ett hundratal gudstjänstdeltagare. Jan Andersson berättar:

”Även de gudstjänster vi har kommer i fortsättningen att hållas i det nya vackra kapellet. Vår tidigare ”kyrka” har varit en kombinerad kyrksal och hörsal, där vi även sett film och teater, lyssnat till musik m.m. Därför känns det riktigt att få ett kapell som inte används till något annat än gudstjänster och andakter. Kapellet ligger också så till att man när man vill kan gå in och sätta sig för en stunds enskild andakt och stillhet.”

Jan Andersson, föreståndare, i Med sjömän i hamn, 1983.

Den nya kyrksalen kom att med tiden få namnet Himlajorden. Här hölls regelbundet gudstjänster, minnesstunder vid begravningar, dop och vigslar av Sjömanskyrkans präster och diakoner.

Pensionärsklubben och syföreningen drar fullt hus

Klubben för pensionerat sjöfolk hade omkring 400 medlemmar på 80-talet och samlade upp till 100 deltagare varje månad under vinter, vår och höst. Månadsträffarna följde oftast ett visst mönster:

Pensionärsklubben. Kapten Rudolf Jacobsson, klubbens ordförande, sitter närmast kameran.

efter kaffet följde sammanträde, underhållning samt lotteri. Under sommarmånaderna åkte man ut på en mängd utfärder och längre resor tillsammans – till grannländerna men även till bland annat Holland, Österrike och till och med Sovjetunionen.

I slutet av 80-talet väcktes idén om en särskild klubb som skulle gå under namnet Havets män. Här skulle man träffas och uppliva gamla minnen från förr, med ambitionen att även föra vidare kärleken till sjön och fartyg till nya generationer. Den första av många sammankomster hölls i november 1990.

Även syföreningen träffades regelbundet under 80-talet och arbetade idogt vidare. Basarerna fortsatte att dra besökare till huset, det såldes lotter och många var med vid pensionärsklubbens sammankomster. Man bakade, sydde och fikade tillsammans. Medlemsantalet i syföreningen var fortfarande högt.

Syföreningens basarer var välbesökta.

Donationer och bidrag till sjöfartsorganisationer

1989 fördelade Sjömansinstitutet över en miljon kronor till de olika sjömanskyrkorna och läsrummen runt om i Sverige. Därutöver lämnades mindre bidrag till en rad olika sjöfartsorganisationer i Stockholm, samt större anslag till internationella projekt. Till dessa hörde bland annat FN-projekt som verkade för att Östersjön skulle förbli ett fredligt hav.

Att Sjömansinstitutet under 80-talet fick möjlighet att bistå andra sjöfartsorganisationer med donationer berodde på god och välskött ekonomi. Tack vare givmilda testamentskrivare och talrika gåvor hade institutet större inkomster än vad man egentligen behövde för den egna verksamheten i Stockholm.

Sjömanspräster och kristna homosexuella på 80-talet

Nils-Göran Wetterberg minns 80-talet i en intervju gjord vintern 2017. Under denna tid tjänstgjorde han och biskopen Lars Carlzon som sjömanspräster i Sjömanskyrkan i Stockholm. En förändring i samhället på 80-talet var att de homosexuella började organisera sig på ett öppnare sätt än tidigare. Den förändringen märktes också av i Sjömanskyrkan.

Du jobbade ju som sjömanspräst i Sjömanskyrkan i Stockholm på 80-talet. Var ni mycket ute på båtarna på den här tiden?

–Nej, det skedde faktiskt i stort sett inga fartygsbesök under den tiden. Alldeles i början av 80-talet jobbade jag halvtid i Sjömanskyrkan, och halvtid som präst i Nacka församling. Det innebar att jag i första hand hade hand om gudstjänsterna, bröllop, begravningar och sådant. Under en period fanns också biskop Lars Carlzon tillgänglig. Några fartygsbesök hanns däremot inte med.
Men så biskopen ställde också upp?

–Lasse Carlzon, ja. Lasse var ju gammal sjömanspräst egentligen, och det fanns ingen prestige hos honom så. Han var en bra kille, värnade verkligen om Sjömanskyrkan. Han satt som ordförande i styrelsen i många år också, och hade dessförinnan varit generalsekreterare på Sjömansvårdsstyrelsen. Sjömansvårdsstyrelsen var de som skötte alla sjömanskyrkor, så det här var verkligen hans grej.

Är det sant att han var lite kontroversiell?

–Du tänker på Hiroshima-demonstrationen på Sergels torg?

Ja, då la han sig raklång på torget med armarna utsträckta. Men sen var han också den förste som hade en gudstjänst för homosexuella. Och det var ju också lite sensation vid den här tiden, faktiskt.

Hade han alltså gudstjänst för homosexuella i Sjömanskyrkan?

–Nej, i Storkyrkan. Men sen hade vi ju EKHO som hyrde lokaler av Sjömansinstitutet.

Vem var EKHO?

–Det är en grupp för kristna

homosexuella. Står för Ekumeniska grupperna för kristna hbtq-personer numera. De träffades regelbundet hos oss och använde då kaféet och kyrkan för sin verksamhet. Vid något tillfälle frågade de oss om de kanske kunde få kyrklig välsignelse på sina förhållanden.

Oj. Var det över huvud taget någon som ställde upp på det vid den här tiden?

–Jo då. Lasse. Lasse Carlzon var alltid lite före sin tid.

Lars Carlzon

Sjömanspräst
Biskop i Stockholms
stift 1979-84

1990-talet

– Sjömanskyrkan seglar österut

I november 1989 föll Berlinmuren och de första åren på 90-talet präglades av dramatiska händelser i Sveriges närhet. Sovjetunionen föll, Baltikum blev fritt och kalla kriget tog slut. Sjömanskyrkan i Stockholm fyllde 75 år och engagerade sig i uppbyggnaden av nya sjömanskyrkor i Lettland och Estland. På hemmaplan anställdes seglande sjömanspräster som åkte med på svenskflaggade Finlandsfärjor och en sjömanskyrka öppnades i Nynäshamn. 1994 sjunker m/s Estonia och 852 människor mister livet.

Ljuscudstjänst i samband med 75-årsjubileet.

75 år och "still going strong"

Jubileumsåret 1992 firades med öppet hus, ljuscudstjänst och biskop Lars Carlzons bok *75 år med Sjömansinstitutet*. I tidningen *Med sjömän i hamn* vid den här tiden kan man läsa om pensionärsklubbens kryssning

till det nu fria Baltikum, kamrataftnar, månadsmöten och de Glada Vandrarnas besök på barmhärtighetsskeppet m/s Anastasis, Mercy Ships biståndsfartyg. Det är bouletterningar och soliga minnen från sommaren på Ljungbergsgården, men samtidigt rapport om tilltagande främlingsfientlighet i landet.

”Vid tiden för jubileumsfirandet svepte en kall vind genom vårt samhälle. En annan av samhällets svaga grupper i strykklasse, nämligen flyktingar och svenska medborgare med invandrarbakgrund, utsattes för svårt mentalt lidande, trakasserier, anonyma mordhot och öppet våld med dödlig utgång.”

Max V Gustafsson, Med sjömän i hamn, 1992

Främlingsfientligheten togs upp vid gudstjänster och av talare vid olika föredrag vid Sjömansinstitutet. Så skedde även under jubileumsveckan och ljusgudstjänsten som under ledning av föreståndare Jan Andersson särskilt fokuserade på vikten av generositet gentemot invandrare. Som avslutning fick gudstjänstdeltagarna varsitt ljus att tända till åminnelse av personer som drabbats.

Jan Andersson (med ljus) och Nils-Göran Wetterberg i Storkyrkan vid Sjömanskyrkans årliga traditionella adventsgudstjänst.

90-talet i siffror

I jubileumsnumret av *Med sjömän i hamn* kan man läsa att Sjömanskyrkan gjort 78 fartygsbesök under 1991, 40 sjukhusbesök och 300 besök hos ensamma och äldre. Varje dag hade läsrummet 40-60 besök och det hölls 39 gudstjänster.

Ett nedslag i mitten av 90-talet, 1995, visar att verksamheten ökade och förändrades under denna tid. 1995 gjordes 194 fartygsbesök och en seglande sjömanspräst genomförde 30 resor tur och retur med olika Finlandsfärjor. Läsrummet hade nu upp till 100 besök per dag och det hölls 43 gudstjänster under året. Antalet hem- och sjukhusbesök finns däremot inte längre redovisade i siffror.

Pensionärsföreningen på besök på Mercy Ships biståndsfartyg m/s Anastasis.

90-talet speglat i Sjömanskyrkans tidning

De soliga rapporterna från Ljungbergsgården i *Med sjömän i hamn* fortsatte under hela årtiondet, liksom reportagen från

äldreverksamhetens aktiviteter och utflykter. Under årtiondet dyker dock en ny typ av reportage upp: berättelser från Sjömansskolan och skolfartyget Polfors, samt de seglande sjömansprästernas resor med Finlandsfärjorna. Även de arbetslösa ägnas särskild uppmärksamhet.

Åtta olika studiecirklar

har funnits att delta i under året. Det har varit cirklar med skiftande ämnen. Bibelstudiecirkel, Läsa mera (bibelkunskap), Sjöfåglarna (en sångcirkel), Flaskbåt och Makramé (en hobbycirkel), Matlagningscirkel, Bildvävningscirkel, Konstcirkel samt en cirkel där man fått lära sig om Stockholm.

Med sjömän i hamn, 1998

Sjömanskyrkan går till sjöss

Några år in på 90-talet, 1994, lade Sjömanskyrkan i Stockholm fram förslaget om seglande sjömanspräster ombord på Silja Lines svenskflaggade färjor. Förslaget togs emot positivt och det blev Nils-Göran Wetterberg som skulle komma att regelbundet åka med ombord fram till sin pensionering 1998. Verksamheten fortsatte under en period efter det,

för att sedan pausas. Även Ånedinlinjens m/s Baltic Star, numera känd som m/s Birger Jarl, fick regelbundet besök av en präst i Sjömanskyrkans regi.

Samtal med sjömansprästen ombord på m/s Silja Scandinavia.

M/s Silja Symphony.
Foto: Tallink Silja

Nils-Göran Wetterberg: "Jag var seglande sjömanspräst på Silja Line"

**Vilka båtar var du på, Nils-Göran?
Silja Symphony förstås, men även
Silja Scandinavia och Silja Festival,
antar jag?**

–Ja, jag var på Helsingforslinjen, och på Åbo-båtarna. Så Symphony till Helsingfors, och de här andra båtarna till Åbo.

Hur togs du emot ombord?

–Väldigt bra, faktiskt. Från början, när jag åkte med de första gångerna, då var det lite så där att man ville inte prata med en präst. Då flaggade man för att man har problem. Men det gick väldigt snabbt över, jag blev fort en i

besättningen. Och sen ville de att jag skulle vara där jämt. Så nej, det var inga problem. Och de samtalade om allt möjligt.

Existentiella frågor eller vardagligheter?

–90 procent av jobbet är ju icke-prästerligt. Minst. Jag hjälpte folk med banklån, ansökningar till högskolan, skilsmässor och allt som tänkas kunde. Några krökade för mycket och ville ha hjälp med det. En del knarkade och ville ha hjälp med det. Och vissa hade trubbel med tanten hemma och tvärtom, och... Det

var mycket sådant.

Var det några skillnader mellan Åbo- och Helsingforslinjen?

–Ja, det var det. Det var värre på Åbo-båten, därför att den båten låg inne bara någon timme. De var ju fast ombord där i ett par veckor, till skillnad från Symphony som ligger till kaj under dagtid. De som bodde i Stockholm kunde sticka hem och se hur det var med posten, hälsa på frun och barnen och så vidare. Men de på Åbo-linjen, de satt ju fast, de kom inte av. Så de hade det tuffare.

Hur var det med den psykosociala arbetsmiljön och utbrändhet på den tiden, gick man i väggen även på 90-talet?

–Man uttryckte det nog inte så på den tiden. Men visst fanns det problem även då. Det kunde till exempel handla om chefen, trubbel och konflikter som berodde på skillnader mellan svenskt och finskt ledarskap. Då kom de gärna till mig, för de visste att jag hade tystnadsplikt. Det var heller inte helt ovanligt att man hade ont i ryggen, eller problem med spriten. Det kan också vara ett symptom på att allt inte är på topp. Den som kände sig ensam ombord gick kanske till hytten efter arbetspasset på kvällen och tog sig en liten drink för att slappna av. Och så fortsätter man när man är hemma, och så är man fast.

Hade du någon kontakt med

passagerarna också?

–Det hände, men jag rörde mig ju mest bland besättningen, det var ju för deras skull jag var där. Jag satt med i mässen, eller gick och hälsade på i baren eller på bryggan, upp och ner i kök och källare och överallt. Men visst, det hände att jag talade med passagerare också, de såg ju att jag hade krage på mig och kom fram och pratade.

Några bröllop eller begravningar ombord?

–Nej, men det hände vid några tillfällen att jag blev uppringd mitt i natten, därför att det hade varit dödsfall ombord. En gång var det ett äldre par, mannen låg död i kojen och frun var naturligtvis förtvivlad.

Vilken tur att det råkade finnas en präst ombord. För hennes skull.

–Ja. Då satt jag med. Men det tänkte jag på efteråt sen, att jag sa ju egentligen inte någonting.

Nej. Men du var där.

– Ja, precis. Men som präst tänker man på det. Vad sa jag egentligen till henne? Nej, jag sa egentligen inte särskilt mycket. Men jag satt där i alla fall.

Vad var den största utmaningen du var med om under din tid som seglande präst?

–Det var nog tiden efter Estoniakatastrofen. Det var något som många upplevde som dramatiskt och traumatiskt en ganska lång tid efteråt.

Några i besättningen valde att sluta i samband med det, faktiskt. Jag tror, eller jag inbillar mig i alla fall, att det

inte var så dumt att vara präst ombord då. Just i den vevan, för personalens skull. För det var en tuff tid för dem.

M/s Estonia.

Foto: Marko Stampehl

Estoniakatastrofen

Den 28 september 1994 vaknade Sverige upp till nyheten att passagerarfärjan m/s Estonia hade sjunkit under natten på sin färd mot Stockholm från Tallinn. 852 personer dog, varav drygt 500 hemmahörande i Sverige. Endast 137 människor överlevde. Det gör olyckan till den största civila fartygskatastrofen i Östersjön fram till dags dato, och minnet av den kommer att leva kvar i den svenska folksjälen långt framöver.

Vädret under den här höstnatten hade varit hårt, med vindbyar upp till 30 meter i sekunden. Bogvisiret hade lossnat klockan 01:15 estnisk tid, ett mayday-anrop sändes några minuter senare. Redan sju minuter efter det första mayday-anropet upphörde all kontakt med fartyget.

M/s Estonia ägdes av Estline, med terminal och kontor nere i Frihamnen i Stockholm, ett stenkast från nuvarande Sjömanskyrkan. Vid tiden för katastrofen låg dock Sjömanskyrkan fortfarande kvar på Katarinavägen vid Slussen. Sjömanskyrkan hölls öppen hela dagen, men i första hand samlades de anhöriga nere i hamnen för att invänta besked.

Nils-Göran Wetterberg berättar:

”Jag stod ute i köket och skulle sätta på kaffet till frukosten. Satte på radion och hörde då att det hade varit en sjökatastrof. Först uppfattade jag inte var det var någonstans, men så hörde jag i alla fall då att det var Estonia utanför på Östersjön. Och eftersom jag har haft kontakt med Estline en hel del så slängde jag på mig kläder, satte mig i bilen och körde snabbt ner till Estlineterminalen. Så gick jag in på kontoret där och pratade med dem och frågade vad Sjömanskyrkan kunde bistå med. Men så tidigt på morgonen visste de egentligen inte särskilt mycket, de hade inte fått höra så mycket ännu. Utanför på kajen däremot, där stod det frälsningssoldater, det var pingstpastorer och det var präster, alla hade rusat dit. De stod och pratade med folk, vilket kan vara värdefullt, men man såg också hur några av dem nästan sög på denna karamell, va. Vilket var ganska läskigt, egentligen.

Jag gjorde i alla fall upp med Estline att det fanns ingen anledning för mig att vara där, och sa att jag åker till Sjömanskyrkan och så öppnar vi den. Är det något så kan de bara komma dit. Det dök upp anhöriga och sjöfolk under dagens lopp. Jag minns bland annat en sjöman vars fru hade gått ner, hon jobbade i servisen på Estonia.”

Nils-Göran Wetterberg, sjömanspräst, intervju 2017

Den 28 september 1994 var en onsdag. På söndag hölls minnesgudstjänster runt om i landet, så också i Sjömanskyrkan i Stockholm. Bland de många gudstjänstbesökarna den dagen sågs bland annat skeppsredaren Carl Bertil Myrsten, vd för Viking Line-rederiet Slite AB.

Bön för Estonia

Vi vill tala med Dig – GUD – om det, som hänt
och om våra vänner.

Men egentligen vet vi inte vad vi skall säga.

Det som hände var så ofattbart och grymt
att vi har svårt att fatta – ta det som verkligt.

Ombord förbyttes glädjen på några minuter
till kaos – skräck och sorg.

Och vi – alla i det här landet och flera andra –
kände och känner vanmakt
och kanske även någon form av protest mot
livet.

Barn miste sina föräldrar, föräldrar sina barn,
många den de älskade.

Vänner kan inte träffas mer.

Många har fått det svårt – både inom sig
och för sin existens.

För en del försvann den trygga grunden
i tillvaron.

GUD – vi ber Dig – hjälp – ge dem kraft,
åt dem som sörjer.

Sänd hjälpare till dem.

Hjälp – stöd – och var nära också dem
som inte kan sörja – få ut sina känslor.

För dem är det kanske svårast!

Många förlorade någon de känner –
någon som stått dem nära.

Det är inte så underligt, att många tvivlar på

Din existens. Undrar var Du var och är någonstans.

Många ”Varför” har ställts och kommer att ställas.

GUD – Vi ber Dig – visa att Du finns – att Du förstår –
att Du finns nära i både sorgen
och lidandet – att vi inte är ensamma.

Om detta ber vi Dig!

Se också till dem, som hjälpte och hjälper –

som försökte dela med sig av sig själva –
polis, diakoner, präster, anställda vid rederiet.
De har betytt mycket för många.
Det är inte lätt – man går inte oberörd från någon,
som har det svårt.
Sorgen blev också deras och deras upplevelser finns
också kvar.
GUD – Var nära också dem.
Ge dem det stöd och den kraft de behöver för att gå
vidare – för att bli hela människor igen.
Och vi – få oss att inte vända oss bort.
Ge oss ett sinne som säger – ”Bry dig om”
så att vi blir till nytta för dem, som har det svårt.
Ja – GUD – vi vet inte vad eller hur – MEN har Du
någon användning av oss – använd oss!
I dina händer överlämnar vi dem, som sörjer
och har det svårt – och oss själva.
Vi litar på Dig!
AMEN

Nils-Göran Wetterbergs bön vid minnesgudstjänsten 1994

Nils-Göran Wetterberg: ”Folk tog det väldigt hårt”

Berätta mer om Estoniaolyckan.

Vad hände sen?

–På söndagen därpå hade vi minnesgudstjänst. Det handlade om Estonia naturligtvis, det kom man inte ifrån. Och det var knökafullt med folk som kom. Jag kommer inte ihåg exakt på rak arm vad jag sa för någonting vid gudstjänsten, men det finns säkert något papper på det.

Var det du som höll predikan?

–Vi valde att inte ha någon predikan

utan det fick bli en slags minnesstund för tanke och reflektion. Det var musik, bön och välsignelse, men även tystnad och möjlighet för den som ville tända ljus. Det var en stilla, eftertänksam och skön stund.

Reste ni något minnesmärke?

–Nej, men vi hade en krans. Det var lite symboliskt, så där. Så efter gudstjänsten gick alla ner till Stadsgården, och så kastades den ut i vattnet där. Det var Janne som kastade

i den.

Janne?

–Jan Andersson, alltså.

Sjömanskyrkans föreståndare vid den här tiden.

Och ni hade en del prominenta gäster, förstås. Skeppsredare Myrsten, bland annat?

–Myrsten, ja. Han hörde till dem som hade åkt med Estonia över till Tallinn, tillsammans med sina vänner eller kollegor. Men därefter skulle han till Helsingfors, så han tog en annan färja från Estland till Helsingfors.

Så han var inte med på hemvägen, när det hände?

–Nej, precis. De andra åkte med tillbaka och gick under allihopa, medan han satt på en annan båt. Och det här tog honom väldigt hårt.

Sen då, hur märkte ni av Estoniakatastrofen i Sjömanskyrkan under tiden som följde?

–Vi som jobbade inom Sjömanskyrkan hade många påminnelser om den här olyckan även efteråt. Det kunde ta sig lite olika uttryck. För min del var det kanske framför allt i mitt arbete som seglande sjömanspräst som jag mötte det här.

Estoniadagen 28/9 1995

Från och med året efter Estoniakatastrofen har årsdagen uppmärksammas på olika sätt i samhället, i början mer, med tiden mindre. Media har årligen publicerat nyhetsartiklar, krönikor, dikter

Kryssningspassagerarna var oroliga? Jag minns att rederierna delade ut gratisbiljetter för att få folk att åka med på färjorna.

–Ja, dels passagerarna. Men även ombordanställda kunde känna oro. Det var många som hade varit med när Symphony var ute till sjöss och räddade folk från Estonia den där natten och morgonen. Rätt vad det var när jag satt i mässen och pratade med folk så kunde de plötsligt berätta hur de stått vid ett av de här fönstren och sett allting, hur det var ute i vattnet. Så att visst var det traumatiskt.

Berätta om ansiktet.

–Ansiktet, ja. En gång ombord kom de och hämtade mig. Det var nämligen en som i sin hytt hade sett sin man utanför fönstret. Ansiktet.

Vad kusligt. Alltså, i sina drömmar?

–Nej, hon upplevde att hon verkligen hade sett honom. Och han hade ju gått under med Estonia. Det gjorde att hon inte vågade vara i hytten, vågade inte vara ensam. Så vi fick ordna en ny hytt åt henne och jag satt och pratade med henne länge för att lugna ner henne. Men hon upplevde att hon hade sett sin man. Och det var ganska långt efter Estonia.

eller reportage. Blommor, kransar och ljus har lagts vid det stora Estoniamonumentet ute på Djurgården i Stockholm, anhöriga samlas vid mindre monument runt om i landet. I Sjömanskyrkan i Stockholm höll Nils-Göran Wetterberg en minnesgudstjänst på årsdagen 1995, även den välbesökt.

Estonia, ett år senare

Havet ger och havet tar.

För ett år sedan för mycket.

Största enskilda katastrofen.

Berörde i stort sett hela landet.

På något sätt blev alla berörda.

Ett år har gått – vi har fått perspektiv
på det som hände.

Men ändå – vi kan ändå inte fatta
att det hände.

För de, som stod nära – för dem är
ett år fortfarande nutid.

Många kommer aldrig att fatta det.

De, som mist någon – de, som försökte rädda.

Och de som behöver stöd och hjälp – ännu en lång tid.

För många kommer det aldrig att gå över.

Flera har – vet vi – inte orkat leva vidare.

Ändå går livet vidare.

Katastrofer händer dagligen – men
det hjälper inte den drabbade.

Många, som var väldigt nära – upplever
något liknande skuldkänslor.

Varför klarade jag mig? Varför var inte
jag med just den resan? Varför gjorde jag
inte mer? Kunde jag hjälpt någon – som jag
inte gjorde?

Kom i morse tillbaka med Symphony – den ena av dem
som hjälpte.

En del där bär de här frågorna med sig.

Man skall inte känna så – lätt att säga – men så
måste det vara.

Man kan inte tänka så.

Varför de – inte jag?

Livet går vidare.

Vi skall inte glömma. Men vi måste försöka
att det inte påverkar våra liv.

Vi lever nu.

Nils-Göran Wetterbergs manus inför minnesgudstjänsten 1995

Mycket skulle handla om Estonia en lång tid efter katastrofen, både i media, fikarum på arbetsplatser och självklart inom Sjömanskyrkans verksamhet. Haveriutredning, gravfridfrågor och de anhörigas sorgearbete tog många år i anspråk.

Lettland får en egen sjömanskyrka

Efter 40 års rysk ockupation blev Lettland fritt år 1991. För Sjömanskyrkan i Stockholm var det naturligt att skapa goda kontakter med Baltikum och bistå letterna i att starta en egen sjömanskyrka. Lettland har haft ett speciellt förhållande till Sverige i århundraden – landet var ju en del av Sverige en gång i tiden och Riga hade varit Sveriges största stad. Dessutom har Svenska kyrkan länge haft en viss relation till den lettiska lutherska kyrkan. Den lettiska ärkebiskopen har exempelvis vigts av den svenska.

Nils-Göran Wetterberg arbetade vid den här tiden som ansvarig för produktion och utbildning inom film, radio och teve i Svenska kyrkan. Han väckte idén om att utbilda lettisk kyrkpersonal i fri media. Det här skulle ske på plats i Lettland och den dåvarande ärkebiskopen Kārlis Gailītis nappade på erbjudandet. Nils-Göran Wetterberg berättar:

”Vi åkte över till Lettland och utbildade sådana som skulle kunna arbeta till exempel som programledare på teve,

producera radioprogram eller hålla radioandakter. Det här höll vi på med under ett antal år. Och det resulterade i att kyrkorna fick egna teveprogram och de hade mycket radio.”

Nils-Göran Wetterberg, sjömanspräst, intervju 2017

Nils-Göran Wetterberg (andra från vänster)
tillsammans med medarbetarna
i Sjömanskyrkan i Riga.

Lars Carlzon, Jānis Vanags och
Nils-Göran Wetterberg vid en
prästvigning i Rigas domkyrka.

Efter att Kārlis Gailītis dog under tragiska omständigheter i en olycka 1992 kom Nils-Göran Wetterberg i kontakt med hans unge efterträdare, ärkebiskop Jānis Vanags, 34 år vid tillträddandet. De båda kom att diskutera möjligheterna att starta en lettisk sjömanskyrka. Letterna önskade grunda Välfärd för sjömän i Riga hamn och Nils-Göran fick i uppdrag att åka över och hjälpa till med detta. Målet var alltså inte en svensk sjömanskyrka, utan en sjömanskyrka för de tre stora samfunden i Lettland; det grekisk-ortodoxa, det katolska och det lutherska.

”Jag åkte över med min svensk-lettiske tolk, prästen Juris Ozolins. Juris kunde Lettland, han talade språket och kände hela frihetsrörelsen. Vi lyckades få en lokal i hamnen av hamnstyrelsen och en minibuss ifrån ITF i London. Sen anställde vi en lettisk sjömanspräst, och så var Juris och jag där. Sjömanskyrkan i Stockholm bekostade allting: sjömansprästens lön och hela verksamheten, allting. Så det

var en stor grej för oss i Sjömanskyrkan, vi stod bakom det här. Och det här gjorde vi under ganska många år.”

Nils-Göran Wetterberg, sjömanspräst, intervju 2017

Styrelsen i den lettiska sjömanskyrkan bestod bland annat av de lutherska, katolska, grekisk-ortodoxa och baptistiska ärkebiskoparna, Sveriges ambassadör samt Nils-Göran Wetterberg själv. Tanken var att Sjömanskyrkan i Stockholm skulle stötta verksamheten i några år tills de klarade sig själva. Tyvärr gick det av olika orsaker inte så bra efter överlämnandet och sjömanskyrkan i Riga finns inte kvar i dag. Förutom svårigheter att själva klara finansieringen var tiden ännu inte riktigt mogen. Lettland var vid den här tiden fortfarande ett land som präglades av svårigheter att anpassa sig till den nya tiden efter den sovjetiska ockupationen. Att ta egna initiativ och beslut var ännu inga självklarheter för enskilda medborgare ens i högre positioner.

”Man är född ”rysk”. Gått i ”rysk” skola. Gjort värnplikt i Röda Armén. Arbetat på en hårt styrd arbetsplats. Inte vågat säga vad man vill. Inte litat på vem som helst. Alltid varit rädd att någon ska höra, se, rapportera. Upplevt att familjemedlemmar och vänner försvunnit och aldrig återsetts. I alla sammanhang blivit ipröntad hur hemska, farliga och destruktiva västerländerna var och att västerlänningen var den store fienden, som skulle förgöras. Och så kom befrielsen och med den öppnandet mot väst – den del av världen, som tidigare – trots allt – varit en drömvärld.”

Nils-Göran Wetterberg, Med sjömän i hamn, 1998

Sjömanskyrkan i Stockholm var även involverad i den estniska sjömanskyrkan, som finländarna startade i Muuga nära Tallinn. Huvudpartner var dock esterna själva samt Finska sjömanskyrkan. Seaman's Mission of Estonia finns fortfarande kvar år 2017.

Sjömanskyrkan i Nynäshamn.

Sjömanskyrkans filial i Nynäshamn

Vid ett sammanträde hösten -95 fattade styrelsen beslut om att starta verksamhet i Nynäshamn strax söder om Stockholm. Året därpå öppnades Sjömanskyrkans läsrum i Nynäshamn på prov, till en början i en lägenhet i ett hyreshus på Kaptensgatan 5 i brist på bättre lokal. Föreståndare i Nynäshamn blev Max Gustafsson, några år senare Gunnel Eriksson.

1997 kunde så Sjömanskyrkan flytta in i ett trähus beläget centralt i hamnen, med utsikt över hamnbodar, hav och fiskebåtar. Orten är också hamn för färjorna till Gotland och Polen, tankfartyg i oljehamnen, handelsfartyg och internationella kryssningsfartyg. Tanken var att Sjömanskyrkan i Stockholm även skulle erbjuda ett andra hem för sjöfolk som anländer till Nynäshamn. På plats, utan att behöva bussas in till Stockholm.

Läsrummet på Kaptensgatan.

Primära målgrupper

Verksamheten i Nynäshamn vänder sig företrädesvis till aktiva sjömän av alla nationaliteter, långtradarchaufförer, pensionerat sjöfolk, sjukavmönstrade, arbetssökande, sjömän och deras familjer samt alla som på något sätt har anknytning till hamn och sjöfart. Ytterligare grupper har på sistone sökt sig till Sjömanskyrkan, såsom sjöfolk, sjöfarande gästhamnsbesökare, sjömansskoleelever och fiskebåtsbesättningar.

Med sjömän i hamn, 1998

Sjömanskyrklig verksamhet för sjöfolk – och Tjernobybarn

Jämfört med Stockholms sjömanskyrka var Nynäshamn naturligtvis att betrakta som en liten verksamhet, med en periodvis mycket fåtalig personal. Ändå hann man göra hela 220 fartygsbesök under 1997 och tog emot 3 178 besök av sjöfolk och andra med sjöfartsanknytning i läsrummen. Fartygsbesöken var prioriterade men öppettiderna iland kan även de ses som generösa: 10-18 måndag till fredag, med jouröppet vid behov.

De välfyllda gästböckerna vittnar om nöjda sjömän som uppskattade möjligheten att träffas i sjömanskyrkans lokaler. Här kunde de fika, läsa tidningar och spela biljard, ringa hem, umgås med andra sjömän och samtala med kyrkans personal. För enskilda besättningsmän från låglöneländer i tredje världen handlade samtalen inte sällan om svåra ekonomiska villkor hemmavid. Även bland svenskt sjöfolk var sociala problem ibland ett samtalsämne, främst till följd av arbetslöshet och skilsmässor. Här fyllde

Sjömän på besök i Nynäshamn.

Sjömanskyrkan en viktig funktion som lyssnande öra.

Huvuddelen av verksamheten kan ses som klassisk för en sjömanskyrka. Ett avsteg från det invanda var dock att Sjömanskyrkan i Nynäshamn valde att delta vid ortens årliga sommarläger för strålskadade barn från Tjernobyl-området i Ukraina. Huruvida några av dessa barn hade sjöanknytning är oklart, men projektet i sig var behjärtansvärt och skapade goodwill för den nystartade sjömanskyrkan.

Trots att filialen i Nynäshamn uppskattades av många såg Sjömanskyrkan sig tvungen att lägga ner verksamheten några år in på 2000-talet. Hamnen här har dock fortsatt att växa efter det och i skrivande stund har Sjömanskyrkan nya planer på etablering på plats i framtiden.

Sjömanskyrkans arbete bland arbetslösa

Under delar av 90-talet rådde ekonomisk kris och stor arbetslöshet i landet. Rederi AB Slite, som trafikerade med ett antal Viking Line-färjor, gick i konkurs 1993. Även i den övriga sjöfarten var nedskärningarna många och framtiden osäker. Det här märktes av i Sjömanskyrkan, där en stor del av besökarna nu bestod av arbetslösa sjömän.

En som drabbades var hovmästaren och restaurangchefen Lennart Eriksson, som fick gå iland efter Slite-konkursen. Sjömanskyrkan kom i kontakt med honom via Arbetsförmedlingens avdelning för sjöfart och Lennart anställdes på deltid inom ALU-projektet för arbetslösa. Lennart Eriksson berättar:

”Jag har ju egen erfarenhet av att bli ”berövad sjölivet” och har stor förståelse för hur det kan kännas att vara arbetslös sjöman. Jag vet ju också att man kan må väldigt dåligt och fara illa, om man blir lämnad ensam eller själv väljer att dra sig undan.”

Lennart Eriksson, Med sjömän i hamn, 1995

De arbetslösa besökarna kom till kyrkan för att de var i behov av en plats för sociala kontakter och fritidssysselsättning. Med erfarenhet från tidigare perioder med hög arbetslöshet bestämde sig Sjömanskyrkan

dock att gå längre och återuppliva den gamla traditionen med vidareutbildning. Folkhögskoleutbildningarna hade upphört efter Allan Christiernins tid som föreståndare, men på initiativ av Nils-Göran Wetterberg anordnades nu bland annat datakurser, matlagningskurser under ledning av arbetslösa kockar och workshops för att lära sig att skriva en säljande platsansökan. Lennart Eriksson tog kontakt med flera hundra arbetslösa och drev även ett tjejforum för de cirka 130 kvinnliga besättningsmän som hade förlorat jobbet i Stockholmstrakten.

1996 anställdes diakonen Michael Sandin. Hans huvuduppgift skulle komma att bli att verka bland arbetslösa sjömän.

Michael Sandin

Diakon

Sjömansskolan – framtidens sjömän

Under tidigare årtionden hade det funnits ett samarbete med Sjömansskolan i Stockholm som med tiden hade avtagit. Under 90-talet togs nya tag och Michael Sandin gjorde besök ombord på skolfartyget Polfors varje vecka. På så vis bröts isen i arbetet med gymnasielevorna och eleverna började komma in till Sjömanskyrkan dagligen för att hälsa på, ta en fika och spela biljard.

”Det finns också ett stort intresse för att via vår dator bege sig ut på internet för att sända elektronisk post till när och fjärran eller att samtala med gamla och nyfunna vänner, som finns på ”nätet”.

Det känns mycket bra att se dessa unga på vårt lärum. Vi hoppas att vi kan ge en positiv bild av Sjömanskyrkan och

vad den kan ge inför grabbarnas kommande yrkesliv.”

Micke Sandin, Med sjömän i hamn, 1998

Förutom spontana besök ordnades träffar i kyrkan varje torsdag. Vid dessa spelade man bordtennis eller biljard tillsammans, tittade på film och fikade. Som avslutning åkte man gemensamt till Hammarbyhamnen för att spela innebandy eller fotboll ute vid Kaknäs. Idrotten spelade en stor roll och Sjömanskyrkan anordnade också resor till Göteborg med kyrkans minibussar för att delta i turneringar mot olika fartygsbesättningar.

Polfors innebandylag 1996.

Sjömanskyrkans elevboende

I samarbete med Stiftelsen Stora Sköndal hade Sjömanskyrkan ordnat så att elever från andra delar av landet kunde bo på Sköndal. Förutom ett ordnat boende i bostadsbristens Stockholm fanns personal tillgänglig som kunde hjälpa till på olika sätt. Inte minst ungdomarnas föräldrar såg det här som en trygghetsfaktor.

Krigsseglardagen instiftas

Sedan slutet av 1990-talet firas Krigsseglardagen till minne av Sveriges sjöfolk som under andra världskriget försåg landet med förnödenheter. Dagen infaller första söndagen i september varje år och arrangeras av de olika sjömanskyrkorna i Sverige. Premiär för Sjömanskyrkan i Stockholm var den 6 september 1998. Föreståndare Jan Andersson berättar:

”Vid Sjöhistoriska museet på Djurgården samlades ca 50 krigsseglare och ungefär lika många anhöriga. Minnestal hölls av direktör Christer Themnér från Maskinbefälsförbundet och därefter hölls korum av biskop em Lars Carlzon. Stunden omramades av stillsam musik av en blåskvartett från Kungliga hovkapellet.

Efter minnesstunden förflyttade sig samtliga till närliggande HKF:s fritidsanläggning vid Kaknäs på Djurgården, där HKF och Sjömanskyrkan bjöd på kaffe

Lars Carlzon utanför Sjöhistoriska museet på den allra första Krigsseglardagen.

med dopp och alla fick ett fint tillfälle till samvaro och samtal om gamla minnen.

Minnesstunden och kaffestunden blev en mycket uppskattad stund och vi tror, att många ser fram emot att detta upprepas under kommande år.”

Jan Andersson, Med sjömän i hamn, 1998

Sjömanskyrkan inför millennieskiftet

Innan biskop Lars Carlzon avgick som ordförande i styrelsen 1998 tog han tillfället i akt att blicka framåt mot 2000-talet. I *Med sjömän i hamn* konstaterade han att Sjömanskyrkan fortfarande behövs, men på ett annat sätt än under tidigare decennier. Behovet formulerade han i tre punkter:

1. Som en samlingsplats för de ganska många pensionerade sjömännen i Stockholmsområdet. Att de gärna vill ha Sjömanskyrkan som ett fritidscentrum och en mötesplats är uppenbart.
2. Som en samlingsplats för blivande sjömän. Sedan några år arbetar en assistent som fritidsledare bland Sjömansskolans elever.
3. När sjömännen på grund av sitt yrkesarbete inte hinner komma till sjömansprästen på kyrkan, får prästen komma ombord till sjömännen. Både när fartyget ligger i hamn och när man är till sjöss. Sedan en tid tillbaka följer våra sjömanspräster regelbundet med på Finlandsfärjor, vilket påtagligt uppskattas ombord.

Lars Carlzon, Med sjömän i hamn, 1998

2000-talet

- Nytt millennium, ny inriktning

Det nya millenniet innebar inga omedelbara förändringar av verksamhetens inriktning, men däremot ett föreståndarbyte: Jan Andersson gick i pension och Ullamaija Nordström tillträdde. Den största verksamhetsförändringen skedde i stället 2008 i och med flytten från Slussen till Frihamnen. De regelbundna gudstjänsterna upphörde och Sjömanskyrkan drar nu till sig fler aktiva sjömän tack vare det nya geografiska läget, men färre sjöfolkspensionärer och Sjömansskoleelever.

Från och med millennieskiftet kom de aktiva sjömännen alltmer i fokus.

Foto: Tallink Silja.

Framtiden är här

Sjömanskyrkan fortsatte med sin traditionella verksamhet parallellt

med att man påbörjade ett förändringsarbete för att möta det nya millenniet. Detta förändringsarbete skulle dock ta flera år i anspråk och 2004 beskrivs det i *Med sjömän i hamn* som ”tidsödande att förändra traditionella strukturer utifrån omvärldens förändringar och samtidigt bevara verksamhetens inriktning och dess kyrkliga profil.”

2004 var mycket fortfarande sig likt. Kyrkan låg fortfarande kvar vid Slussen. Gudstjänsterna och andakterna i det egna kyrkorummet, Himlajorden, var fortfarande en viktig del av Sjömanskyrkans verksamhet och hölls huvudsakligen av kyrkans egna sjömanspräster och diakoner. Sjömansskoleverksamheten pågick också fortfarande, medan antalet aktiva pensionärer däremot sedan några år hade börjat sjunka.

00-talet i siffror

Under 2000-talets första årtionde var det nya fenomenet med det stora antalet internationella kryssningsfartyg under sommaren utmärkande. Med 220 anlöp 2004, för att ge ett exempel, blev det många fartygsbesök i hamn. Samma sommar fick kyrkan dessutom besök av 600 utländska besättningsmän. Fyra år senare, 2008, kom 265 kryssningsfartyg och 4 080 besök i kyrkans lokaler.

Pensionärsverksamheten samlade runt 6 000 deltagare vid olika aktiviteter 2004, och 8 200 luncher serverades till subventionerat pris i kyrkans egen matservering. Krigsseglardagen drog 130 krigsseglare och deras anhöriga.

Sjömanskyrkan i *Med sjömän i hamn*

På 00-talet förändrades tidningen och blev en tidskrift med sjöfartsinriktning snarare än kyrkoblad med information om verksamheten. De traditionella sommarreportagen från Ljungbergsgården försvann och artiklarna om pensionärsföreningens aktiviteter blev färre. I stället publicerades längre och ambitiösare reportage, filmrecensioner samt skildringar från Sjömansskolans värld, inte sällan skrivna av eleverna själva. Även pensionärernas egna vittnesmål om vad Sjömanskyrkan har betytt för dem var ett nytt inslag.

Sjömansänkan Daisy Hallin berättar:

”När min man gick bort gjorde min dotter en mycket god gärning, hon tog med mig till Sjömansinstitutet. Första jag träffade där var Nils-Göran Wetterberg som jordfäste min man. Träffade också dåvarande föreståndaren Jan Andersson, saknar honom mycket. Vid dessa träffar kände jag att jag hade fått ett andra hem. Hade aldrig klarat av ensamheten. Här trivs jag, vilken fantastisk personal och alla som kommer hit är vänliga och rara mot mig. Tänk vad trevligt vi har tillsammans, resor och utflykter, både hit och dit, underhållning av alla slag, alltid bra. En god lunch för en billig slant! Tackar Gud för ’sjömans’.”

Dagny Hallin, Med Sjömän i hamn, 2005

I samma nummer berättade sjökapten och styrelseledamoten Henrik Cars, som besökte Sjömanskyrkan som elev i Sjömansskolan 1977, hur han som vuxen återvänt till kyrkan:

”Vår son Erik, 11 månader, döptes här i Sjömanskyrkan. Ibland tittar vi också in här för att äta lunch eller delta i gudstjänst. Vigseln mellan min fru och mig förrättades av sjömansprästen Nils-Göran Wetterberg som jag lärt känna genom hans arbete ombord.”

Henrik Cars, Med sjömän i hamn, 2005

Karin Birath, biträdande rektor på Sjömansskolan 2005, berättar om hur hon till en början trodde att eleverna var ovanligt religiösa. Hon förvånades länge över att även grabbarna i avgångsklassen drog iväg till kyrkan efter skolan:

”Min nyfikenhet blev för mycket när jag hörde sjömanselever i tredje årskursen, genom den stora, allmänna H-korridoren på Åsö, ropa till varandra, och fråga om ’ö, ska du med till kyrkan, eller?’ Vad sjutton var detta för ställe?

Efter ett år på energiprogrammet fick jag så min egen fartygsklass. Och då fattade jag vad Sjömanskyrkan var för ställe. Och VILKET ställe det var, och är! Kyrkan ställer upp för våra elever på ett helt otroligt sätt, och jag funderar emellanåt på om skolan skulle fungera lika bra utan Sjömanskyrkan?”

Karin Birath, Med sjömän i hamn, 2005

Jan Andersson avgår

År 2000 skrev Jan Andersson sin sista ledare i *Med sjömän i hamn*. Han hade då varit föreståndare för kyrkan i 21 år och gick nu i pension samtidigt som sin hustru Kerstin Andersson, husmor vid Sjömanskyrkan sedan nära ett decennium. Styrelsens ordförande, biskop Henrik Svenungsson, skrev i samma nummer att Jan Andersson hade varit en centralgestalt i Sjömanskyrkan i många år, för många även något av en fadersgestalt.

Jan var sammanlagt engagerad i Sjömanskyrkan i Stockholm i 35 år, nästan lika länge som hans föregångare Allan Christiernin. Om denna tid skrev Jan:

”Inte en enda dag har jag, vad jag kan minnas, tyckt det vara tråkigt att gå till mitt arbete på Sjömanskyrkan. I 35 år har jag haft min tjänst på Katarinavägen 19 och utav de åren har jag i tjuogoett år varit föreståndare. De första åren var jag assistent och hade i första hand äldreverksamheten som min huvuduppgift.

Det är en lång tid, men det har gått oändligt fort. De är ju alltid så när man ser tillbaka – att tiden springer iväg.”

Jan Andersson, Med sjömän i hamn, 2000

Ullamaija Nordström blir ny föreståndare med ny titel

Strax efter millennieskiftet tillträdde diakonen och socionomen Ullamaija Nordström som den första kvinnliga föreståndaren i

Sjömanskyrkan i Stockholm. Eftersom Stadsmissionen, Röda korset och andra motsvarande hjälporganisationer kallade sin föreståndare för direktor bestämde man sig för att införa denna titel även i Sjömanskyrkan. Ullamaija kom att bli den sista föreståndaren i Sjömanskyrkan på Katarinavägen, och den första i Frihamnen.

Som diakon upp vuxen i ett kristet hem och troende sedan barnsben har omhändertagandet alltid funnits i ryggraden. Under sina 14 år i Sjömanskyrkan kom Ullamaija att ägna sig åt sjöfolkspensionärerna och det diakonala arbetet, utöver sin administrativa roll. Hon höll också egna gudstjänster och arbetade med tidningen *Med sjömän i hamn*.

Ullamaija Nordström

Direktor
2000-2014

Ullamaija Nordström: "Pensionärerna, gudstjänsterna och tidningen präglade min tid"

Du var direktor i Sjömanskyrkan under en tid när verksamheten förändrades på många sätt. Hur var det att vara med om den utvecklingen?

– Det blev på många sätt ett före och ett efter. Före och efter flytten från Katarinavägen, där kyrkan hade varit verksam sedan 1942.

Vad blev den största skillnaden, enligt dig?

– Före flytten kom det mycket mer folk till Sjömanskyrkans lokaler. Vi hade ett aktivt och välbesökt kyrkoliv, och många aktiviteter. Efter flytten kom vi närmare de aktiva sjömännen och blev mer av en profan verksamhet som serverar fartygen. Jag tycker att mycket av Sjömanskyrkans kyrkliga själ försvann i och med det.

Kanske för att hela samhället har blivit mer "okyrkligt"?

– Så kan det kanske vara. Men sen hade vi ju ett otroligt vackert kyrkorum på gamla stället, det vi kallade Himlajorden. Där hade vi gudstjänster varje helg. I lokalerna i hamnen finns bara ett litet kapell i övre våningen.

Stämmer det att du också höll gudstjänster?

– Ja visst. I början hade jag det regelbundet. Och jag älskade de här gudstjänsterna i Himlajorden. Det kom så mycket folk också, men det minskade successivt med åren.

Varför blev det glesare i kyrkbänkarna?

– Merparten av våra kyrkobesökare blev med tiden äldre och orkade inte komma till oss i samma omfattning. Den yngre generationen hade sitt arbetsliv, både ute och med obekväma arbetstider.

Hade du något särskilt tema på gudstjänsterna?

– Jag utgick nästan alltid ifrån söndagens text, alltså den agenda som Svenska kyrkan har för olika söndagar. Utifrån texten hade helt fria händer att forma det som jag ville.

Hade du någon sjömansinriktning i det?

– Alltid. Utifrån texten kunde man forma väldigt mycket, även om man tog det sjömanskyrkliga med. Sjömansinriktningen.

Gjorde du några fartygsbesök också?

– Nej, inte jag personligen. Men både på gamla och nya stället hade vi personal som besökte fartygen. Jag gjorde däremot hembesök hos äldre och sjuka. Och sjukhusbesök.

Ditt hjärta klappar lite extra för pensionärerna?

– Så är det. Men det blev naturligt så, eftersom huvuddelen av dem som kom till oss under min tid var pensionärer. Så jag visste redan från början att mitt arbete skulle vara att fortsätta med pensionärsverksamheten. Det passade mig, eftersom jag är utbildad diakon.

Vad var din vision och dina mål för Sjömanskyrkan? Är det något du kan sammanfatta så här i efterhand?

– Det var framför allt två saker som var väldigt viktiga för mig under hela den tid som jag jobbade. Dels att vi skulle ha våra gudstjänster och det kyrkliga livet. Och dels det profana, att arbeta kurativt. Alltså hembesök, fartygsbesök, aktiviteter för olika målgrupper, såväl för de yngre som de äldre. Det hoppades jag att vi skulle kunna behålla och utveckla.

Och vad var roligast?

– Pensionärerna, gudstjänsterna och tidningen. Det präglade liksom mina år inom Sjömanskyrkan. Och jag hade duktiga medarbetare som arbetade med ungdomar – de blivande sjömännen.

M/s Birger Jarl.

Sjömanskyrkan seglar vidare

Sjömanskyrkans seglande präster hade börjat åka med på svenskflaggade Finlandsfärjor från Stockholms hamn i början på 90-talet. Till en början gick resorna bara med Silja Lines fartyg, senare även med Ånedslinjens m/s Baltic Star. På 2000-talet fortsatte dessa resor. Missionspastor Alexej Wesslander, som både seglade med på Baltic Star och besökte fartyget när det låg i hamn, berättade några år tidigare:

”Baltic Star är en gammal genuin båt, ursprungligen ångdriven, från tidigt 50-tal. Hon tar 350 passagerare och har en besättningsstyrka på ca. 60 personer, varav ett 20-tal kommer från Pakistan. Dessa sjömän har inget annat boende i Stockholm än hytten på båten, varför det har rönt stor uppskattning när jag några söndagskvällar har bjudit dem på en Cosmonovaföreställning. [...] Hämtning på kajen med Sjömanskyrkans Toyotabuss, filmföreställning och efterföljande fika har fyllt vår gemenskap dessa kvällar.”

Alexej Wesslander, Med sjömän i hamn, 1997

Vad samtalen ombord med personalen kunde handla om ville sjömanspastor Alexej inte avslöja, med hänvisning till tystnadsplikten. Han menade dock att en hel del kan komma upp över en kopp kaffe eller ett glas öl, även tros- och livsfrågor. Han fortsätter:

”I vissa stilla stunder händer det att jag läser ett ord eller ber en bön tillsammans med någon som så önskar och nästan alltid försöker jag att tänka på (läs: be för) människor jag mött.”

Alexej Wesslander, Med sjömän i hamn, 1997

På 2000-talet bytte m/s Baltic Star tillbaka till sitt ursprungliga namn m/s Birger Jarl och samarbetet med Silja Line utökades med ett tredje fartyg, m/s Silja Opera. Även Viking Lines m/s Cinderella fick en seglande diakon under denna tid.

M/s Cinderella.

Foto: Jacob Saurén / Viking Line

Under 2000-talets första årtionde fram till 2008 tog diakonerna Micke Sandin, Svante Talltorp och pastor Ctefan Brochmann hand om en stor del av båtresorna. Att deras arbete var viktigt och att de var omtyckta ombord märks tydligt i besättningens minnen av dem än i dag. 2005 berättade m/s Silja Festivals sjuksköterska för *Med sjömän i hamn*:

”Sjömanskyrkans diakon kommer ombord regelbundet, vilket är en stor trygghet för personalen och ett stöd för oss sjuksköterskor. Diakonen är lyhörd, kompetent och arbetar under tystnadsplikt. Det sistnämnda är viktigt att personalen känner till.

Att ha Sjömanskyrkans diakon Svante här är betydelsefullt för oss och han är alltid välkommen ombord!”

Agneta Rosenhamer, Med sjömän i hamn, 2005

**Alexej
Wesslander**

Sjömanspastor

**Svante
Talltorp**

Diakon

**Ctefan
Brochmann**

Pastor

Björn Johnson, som var crew purser på m/s Silja Opera, var av samma uppfattning:

”Det betyder mycket för personalen ombord att han kommer ombord ibland och även veta att han finns till hands, för livet ombord är inte alltid så lätt.

Björn Johnson, Med sjömän i hamn, 2005

Vikings Lines kryssningsfärja m/s Cinderella fick regelbundna besök av Micke Sandin. Han menade att syftet är att möta besättningarna, skapa relationer och finnas som samtalspartner och medmänniska.

”En gemensam uppfattning bland oss som reser med dessa fartyg är att vi ser behov bland personalen av att mötas, samtala och få dela tankar kring liv, arbete, glädje och sorg. För även om man har vänner och kollegor så är det inte alltid lätt att dela alla funderingar. Att då kunna möta någon med tystnadsplikt och som inte arbetar ombord kan vara mycket välkommet. Sjömanskyrkan vill finnas där människorna är. Då verkligheten, med bl a korta liggtider och strama arbetsscheman, gör det svårt för sjöfolk att komma till oss, så får Sjömanskyrkan komma till dem. Genom att resa med båtarna ges vi ändå chansen att mötas och vi ser det som en förmån att ha fått förtroendet att resa med och möta alla dessa människor på sin arbetsplats ombord.”

Micke Sandin, Med sjömän i hamn, 2006

De sista åren på Katarinavägen

Listorna i *Med sjömän i hamn* över personalen i Sjömanskyrkan var fortfarande långa under 00-talet före flytten. År 2002 kan man också läsa att gudstjänst firas varje söndag och lunchandakt varje vardag. I kalendariet står vidare att dagens lunch serveras alla vardagar och ett socialkurativt arbete bedrivs bland Sjömansskolans elever, utöver diverse fritidsaktiviteter. Pensionärsklubben och syföreningen sammanträdde fortfarande, och ett antal studiecirkelar erbjöds.

Hur var det då i Sjömanskyrkan under de här sista åren på Katarinavägen? Jag träffar Ullamaija Nordström för att ta reda på det.

Personal, Stockholm

Ullamaija Nordström, föreståndare
Cecilia Melder, sjömanspräst
Alexej Wesslander, sjömanspastor
Ulla Andersson, diakon
Micke Sandin, diakon
Gunilla Sävström, kamrer
Kicki Wetterberg, husmor
Pertti Selin, kock
Maria Galvevik, köksbiträde
Kalle Åslund, vaktmästare
Seija Happonen, receptionsvärdinna
Agneta Molin, receptionsvärdinna
Jörgen Söderström, vikarie

Personal, Nynäshamn

Bengt Sturevik, sjömanspräst
Gunnel Svensson, husmor
Marie Silverblad, assistent.

Med sjömän i hamn, 2002

Ullamaija Nordström: "Det var fullt av liv"

Berätta. Hur var det egentligen på gamla stället på din tid?

– Sjömanskyrkan var fortfarande full av liv, med både äldre och yngre besökare, massor med aktiviteter, och kyrkoliv. Det började minska med åren – det var ju en av orsakerna till varför styrelsen bestämde sig för att flytta till mindre lokaler och sälja huset på Katarinavägen sen – men i

början var det fortfarande fullt upp.

Ni var ju väldigt många som jobbade också.

– Ja, vi var många. Vi hade ju bland annat lunchserveringen som krävde personal. Vi hade gudstjänsterna, pensionärerna, fartygsbesöken och de som seglade med ombord, arbetet med Sjömansskoleeleverna. Och så Nynäshamnspersonalen.

M/s Polfors.
Foto: Sjömansskolan

De första åren av min tjänstetid där hade vi verksamhet på plats även i Nynäshamn, i det gula huset i hamnen.

Det serverades rätt många luncher i Stockholm, va?

– Ja, och det var ju så uppskattat! Sjömännen köpte matkuponger och om de inte hade råd att äta tillhandahöll diakonerna matkuponger vid behov. En del av sjömännen bodde på ungarshotell eller härbärgen där det inte fanns tillgång till matservice.

Kom det alls några kvinnor? Vilka var det som kom regelbundet till kyrkan under den här tiden?

– Det kom en hel del kvinnor, faktiskt.

Sjömansänkorna och medlemmarna i syföreningen. Sen var det de gamla sjömännen och så ibland de som fortfarande jobbade och var lediga. Och inte minst Sjömansskolans elever. **Så egentligen de allra äldsta och de allra yngsta. Men inte så mycket åldrarna däremellan?**

– Nej, det stämmer. De äldsta och de yngsta. Jag tror att sjöfolket i grund och botten är väldigt religiösa.

Sjömansskolans elever kom rätt ofta, eller hur?

– Ja, de kom flera gånger i veckan. Diakonerna Micke och Svante tog hand om dem, de spelade och sportade och fikade. Varje år åkte de också på skidresor och innebandyturneringar

tillsammans i kyrkans regi.

De verkar ha haft väldigt roligt.

– Ja, precis. Och nog fanns det någon liten gnista som tändes hos de yngre för Sjömanskyrkans verksamhet.

Hur många rymdes i Himlajorden?

– Det fanns sittplatser för ungefär 35, 40 personer. Sen kunde man ställa in stolar om det behövdes. Särskilt vid större sammankomster och vid storhelgerna.

Ledde du syjuntan också?

– Nej, de skötte det mesta själva. De hade ju hållit på väldigt länge och var en sammansvetsad grupp. De skapade alla möjliga alster, bland annat till julbasarer.

Hur länge fanns syföreningen kvar?

– Ända fram till slutet. I och med flytten till Frihamnen slogs pensionärsföreningen och syföreningen ihop till Sjömanskyrkans vänner.

Varför fortsatte de inte?

– De blev färre och äldre, de orkade inte komma på samma sätt som förut.

Men kom det inga nya, lite yngre medlemmar?

– Nej, det gjorde ju inte det.

Basarerna då? När tog de slut?

– Vi försökte ha julbasarer ända tills vi flyttade ifrån Katarinavägen, men på slutet var det inte som förr. Det fanns inget intresse för basarerna bland de yngre generationerna.

Pensionärsföreningen då? Var de fortfarande aktiva?

– Ja, det var de, och vi försökte verkligen finna olika typer av aktiviteter för alla pensionärer så att de inte skulle vara ensamma hemma. Bland annat gjorde vi bussresor runt om i Sverige, och de var alltid fullbokade. Vi gjorde även kortare dagsresor, gick på museum i Stockholm eller Uppsala, åkte till Gustavsberg och så. En eller ett par gånger per år gjorde vi längre resor tillsammans.

Det måste ha varit väldigt uppskattat?

– Ja, det var det. För en del blev det de enda resorna på hela året där de kunde åka med. Det gläder mig verkligen att vi kunde erbjuda dem det här.

Fortsatte ni med det även efter flytten?

– Ja, det gjorde vi, men då blev det mer dagsresor.

Och så gjorde ni hembesök?

– Ja. Vi besökte många av dem som inte längre orkade ta sig till kyrkan. Ett långväga hembesök minns jag alldeles särskilt, för jag fastnade i en poliskontroll och blev tvungen att blåsa!

Oj då. Var det med Sjömanskyrkans bil? Klarade du dig?

– Jo då, vi klarade nykterhetskontrollen. Den här dagen hjälpte jag en gammal sjöman att flytta från ett härbärge i Stockholm.

Flyttade han till ett nytt härbärge?

– Nej, han hade lyckats hitta en lägenhet. Jag körde honom och hans lilla egendom. Men du vet, han ägde ju i princip ingenting, inga större möbler, sängkläder, kaffekokare eller någonting. Så väl framme åkte vi iväg

och köpte ett startpaket till ett litet hem.

Han hade aldrig stadgat sig och skaffat fast boende?

– Nej, just det. Inte förrän då. Han hade varit till sjöss hela sitt liv och hade aldrig bildat en egen familj.

Sjömanskyrkan på Katarinavägen 19.

Flytten till Frihamnen

Tid för tuffa beslut

Våren 2007 fattade styrelsen beslut om att Sjömanskyrkan skulle flytta från Katarinavägen där man huserat sedan 40-talet. Chang Strömberg, ordförande i styrelsen, beskriver både flytten och försäljningen av

fastigheten som smärtsamma av nostalgiska skäl. Han, liksom Ullamaija Nordström, menade dock att detta var ett nödvändigt steg för att anpassa verksamheten till verkligheten. Med tiden hade fastigheten nämligen blivit för stor och man kände att man behövde komma närmare det aktiva sjöfolket för att nå större och nya grupper.

”Grunden till flyttbeslutet ligger i verksamhetens förändrade förutsättningar. Besöksantalet i de lokaler vi funnits i så länge har kontinuerligt minskat inom alla verksamhetsgrenar och det aktiva sjöfolket uteblivit bl a beroende på korta hamnliggetider (med undantag för det

**Chang
Strömberg**

Styrelsens och
stiftelsens ordförande

Nya lokaler – Sjömanskyrkan på Södra Hamnvägen 15.

ökade besöksantalet under kryssningsfartygssäsongen). Detta i sin tur har lett till att våra lokaler i två plan har blivit för stora för den minskade verksamheten, vilket också påtalats av stiftelsens revisorer under senaste åren.”

Ullamaija Nordström, Med sjömän i hamn, 2007

Vid denna tid hade en rad strategiska beslut fattats. Att lunchserveringen skulle stängas bestämdes i december 2006. Beslutet om flytten och försäljningen, liksom beslutet att inte längre ha en anställd präst – egen eller i samarbete med Sjömansmissionsföreningen – fattades våren 2007. På hösten samma år beslutades även att Sjömanskyrkan inte längre skulle fortsätta med de regelbundna ombordseglingar som gjorts av diakoner eller präster. I stället skulle verksamheten i första hand skötas i hamn, och nya former för andaktslivet hittas.

Djurgårdskyrkan på Djurgårdsvägen 74.

Djurgårdskyrkan, interiör.

Nystart i Frihamnen

I januari 2008 gick flyttlasset till de nya lokalerna ute i Frihamnen. Det lilla röda huset som en gång i tiden varit Tullens kontor skulle nu hyras av Sjömanskyrkan för att omvandlas till sjömansklubb med kapell och

kontor. Närheten till de olika färjeterminalerna, kryssningsterminalen, containerhamnen och Loudden var en av orsakerna till att man valde att flytta just hit.

Vid invigningen den 6 april välsignade biskop Caroline Krook de nyinredda lokalerna med det lilla kapellet på övervåningen. Kapellet är tänkt för andakter, minnesstunder, vigsel, dop och kontemplation, medan gudstjänster hålls i Djurgårdskyrkan i samarbete med Oscars församling. Även välbesökta minnesstunder som Krigsseglardagen och Sjömanskyrkans traditionella gudstjänst första advent hålls ute på Djurgården för att alla ska få plats. Kyrkkaffe serveras däremot i Sjömanskyrkans lokaler i hamnen.

Med tiden skulle det visa sig att flytten var positiv på många sätt. Antalet besök från aktiva sjömän skulle öka. Att finnas nära fartygen underlättar för Sjömanskyrkans personal vid fartygsbesök. För de pensionärer som hade haft för vana att komma in till kyrkan när den låg vid Slussen blev vägen däremot betydligt längre, liksom för eleverna vid Sjömansskolan på Långholmen.

Kicki Wetterberg, fartygsassistent, Rica Perez, receptionist, Gunilla Sävström, kamrer, Ullamaija Nordström, direktor och diakon.

Diakonalt arbete bland sjöfolkspensionärerna

För att råda bot på pensionärernas svårigheter att ta sig till de nya lokalerna i Frihamnen arbetade Sjomanskyrkan aktivt med att göra hem- och sjukhusbesök till dem som så önskade under slutet av 00-talet och de första åren på 10-talet. Hembesök är en form av diakonalt arbete som Sjomanskyrkan traditionellt ägnat sig åt, men där behovet under denna period ökade på grund av pensionärernas tilltagande ålder och bussresan ut till hamnen.

Det socialkurativa och självvårdande arbetet sköttes av Ullamaija Nordström. Om detta kan man läsa i *Med sjömän i hamn*:

”De äldre som är i för dåligt skick för att själva ta sig ut till kyrkans lokaler besöker hon i deras hem.

– Jag brukar vara här på förmiddagarna och ta hand om pappersarbetet och på eftermiddagarna gör jag hembesök. I första hand åker jag till dem som inte har några anhöriga alls, men jag försöker också prioritera dem som hamnat på sjukhus, berättar hon.”

Ullamaija Nordström, Med sjömän i hamn, 2013

Sjomanskyrkan har också vakat vid många dödsbäddar genom åren. Att vara samtalsstöd och självvårdare för människor i livets slutskede var något som Ullamaija Nordström såg som särskilt viktigt.

”– Att finnas där för en annan människa och dela deras ångest och smärtor ger mig så otroligt mycket värme tillbaka. Det är en ynnest att få hjälpa dem.”

Ullamaija Nordström, Med sjömän i hamn, 2013

Krigsseglardagen

Den årliga minnesdagen för handelsflottans sjöfolk under kriget firades regelbundet varje år under årtiondet. Dagen uppmärksammades i *Med sjömän i hamn* varje år, både i text och bild.

År 2005 arrangerade Sjomanskyrkan dagen i Katarina kyrka, där bland annat kommandörkapten Sten Gattberg höll tal och berättade

om sjömännens tillvaro. Han påminde om den stora skillnaden mellan att läsa om krigets fasor och den verklighet som sjömännen mötte ute på havet. Vikten av att årligen påminnas för att inte bli historielös uppmärksammades av Ingeborg Friberg, själv anhörig till en krigsseglare. Hon berättar:

”I vår familj finns en nära anhörig som mycket ung fick se krigets fasor på havet och under andra världskriget. Han gick i konvoj över Atlanten med nödvändiga livsmedel och annat för Europas försörjning. Han fick uppleva hur många handelsfartyg torpederades och gick till botten med man och allt. Ofta goda vänner och kollegor som mönstrat över på något annat fartyg. Det här blir till minnen som aldrig dör.”

Ingeborg Friberg, Med sjömän i hamn, 2005

2008 hölls Krigsseglardagen för första gången i nya, ”egna” lokaler: en välbesökt minnesstund i Djurgårdskyrkan med tal av bland andra infrastrukturminister Åsa Torstensson, därefter kyrkkaffe med underhållning av Tyresö Jazzband i Sjömanskyrkan.

Tyresö Jazzband spelar under minnesstunden.

Kyrkkaffe i Sjömanskyrkans nya lokaler.

Ullamaija Nordström hälsningstalar på Krigsseglardagen 2008 i Djurgårdskyrkan.

2010-talet

– Sjömanskyrkan mitt bland sjöfolket

När boken skrivs befinner vi oss i slutet av 10-talet. Helhetsperspektivet saknas alltså ännu men Sjömanskyrkan lever och verkar där sjöfolket befinner sig: i Frihamnen, ombord på fartygen i hamn och återigen på färjorna mellan Sverige och Finland. Fram till sin pensionering i början av 2014 var Ullamaija Nordström föreståndare, därefter tog Kicki Wetterberg vid. Jubileumsåret 2017 planerar man inför framtida förändringar i Stockholms hamnar.

Väggarna i Sjömanskyrkan pryds med bilder på besökare.

Foto: Rasmus Wetterberg

Goda år i Frihamnen

Stockholms popularitet bland internationella kryssningsresenärer, den

trend man upplevde redan på 00-talet, skulle komma att hålla i sig under 10-talet. Det stora antalet anlöp av kryssningsfartyg har inneburit många besök av besättningsmän och -kvinnor i Sjömanskyrkan. Likaså har de många fartygsbesöken i hamn fortsatt att uppskattas och efterfrågas av besättningarna ombord, och från och med mitten av 10-talet är Sjömanskyrkans präster tillbaka på Finlandsfärjorna.

Kicki Wetterberg på väg till ett fartygsbesök i hamn.

10-talet i siffror

2011 var ett mycket gott år, med 6 744 besökare under maj till september. Det året var det 262 kryssningsanlöp och 8 900 handelsfartyg i Stockholm, Nynäshamn och Kapellskär. Den trenden höll sedan i sig ända till 2016 då siffrorna var sämre, för att därefter återigen vända uppåt 2017. Antalet kryssningsanlöp 2017 är beräknat till 270. Det torde betyda succé för Sjömanskyrkan, även om Kicki Wetterberg har märkt att det finns en tendens till att personalen numera gärna stannar kvar ombord framför sina mobilskärmar, i stället för att ta en promenad ner till kyrkan.

***Med sjömän i hamn* och nya medier på 10-talet**

Sjömanskyrkans tidning hade utvecklats till en ambitiös tidskrift i färg under slutet av 00-talet. Under det årtiondet hade tidningen även kompletterats med en hemsida, som i sin tur under 10-talet skulle komma att kompletteras med en Facebook-sida. Kommunikationskanalerna blev alltså fler och styrelsen bestämde småningom att i stället ge ut en enklare version av *Med sjömän i hamn*,

för att slutligen avveckla den tryckta tidskriften helt. Den sista tidningen under 10-talet kom ut 2013.

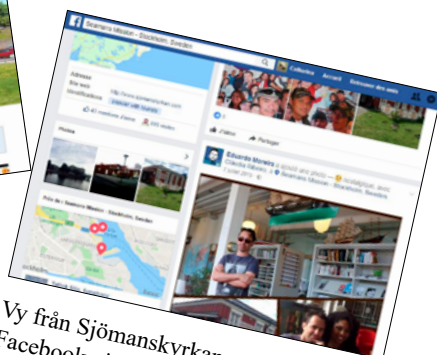
De sociala mediernas frammarsch på 10-talet innebär en revolution i kommunikation på både nationell och internationell nivå. Från att medier i stort sett varit envägskommunikation är användarna nu med och skapar innehållet. En titt på Sjömanskyrkans Facebook-sida 2017 bekräftar detta: sidan administreras av Sjömanskyrkan, men innehållet är huvudsakligen upplagt av besökarna. Här dominerar bilder från besättningarnas besök i Stockholm, med hälsningar på olika språk och kommentarer från när och fjärran. Som informationskanal betraktat är det långt ifrån den traditionella tidskriften, men ger en bild av Sjömanskyrkan och dess besökare i vår samtid. Det är spontant, naturligt och hjärtligt.

Sjömanskyrkans tidning *Med sjömän i hamn*, nummer 1 2008.

Vy från Sjömanskyrkans hemsida 2017.
Adress: www.sjomanskyrkan.nu.

Vy från Sjömanskyrkans Facebook-sida 2017.

Ullamaija Nordström: "Tidningen var vårt skötebarn"

Du sa vid ett tidigare tillfälle att arbetet med Sjömanskyrkans tidning hörde till det du tyckte var allra roligast med jobbet.

– Ja, jag tyckte att det var väldigt roligt. Också därför att vi alla var delaktiga i det. I början skrev vi alla, alla hade känningar bland olika kategorier av sjöfolk. Till exempel var diakonen Micke jätteduktig på att fixa bilder och skriva, likaså Svante. Personalen var alla duktiga på att skriva.

Det måste ha känts tråkigt när den slutligen lades ner?

– Ja. Den var ju väldigt uppskattad, så

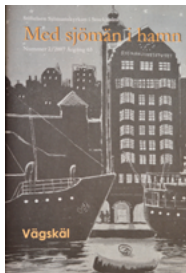
länge den fanns. Vi skickade ut den till flera hundra sjöfolkspensionärer i landet. Och vi fick mycket feedback och tacksamhet, de väntade alltid på att tidningen skulle komma ut.

Varför lades den ner egentligen?

– Styrelsen funderade på att ge ut tidningen digitalt på nätet. Efter flytten till Frihamnen, när vi inte längre var lika många i verksamheten, blev det också svårt att hinna med att göra tidningen själva. Vi var tvungna att ta in journalister för att få ihop den.

Den hade ju funnits väldigt länge.

– Ja, i princip genom alla år.

Med Sjömän i hamn genom tiderna, från 40-talet framåt.

Foto: Rasmus Wetterberg

Hur mycket kyrka är Sjömanskyrkan i dag?

När man bläddrar bland bilderna på Sjömanskyrkans Facebook-sida möts man av glada fartygsbesättningar som fikar, idrottar, turistar och umgås i lokalerna i Frihamnen. Här finns också en och annan bild på kapellet, men bilderna på besökarna själva är onekligen betydligt fler. Jag besöker Sjömanskyrkan för att ta reda på hur kyrklig verksamheten egentligen är i dag.

Sjömanskyrkans krucifix.
Foto: Rasmus Wetterberg

Kicki Wetterberg: "Sjömanskyrkan är en kyrka för alla sjömän"

Kicki, jag måste fråga dig. Hur mycket kyrka är ni egentligen nuförtiden?

– Vi är mycket kyrka. Men det beror på hur du menar. Vi har vårt kapell. Vi

har samarbete med Oscars församling. Men vi har inte längre veckoaktivitet i kyrkan eller kapellet.

Hur ofta har ni någon form av gudstjänst?

– Vi har inte gudstjänster på det sättet längre, inte regelbundet varje söndag. Vi försökte men det föll inte ut så bra. Vi ligger väl lite off här ute i Frihamnen.

Det var mer på gamla stället vid Slussen, i kapellet Himlajorden?

– Ja, då var det varje söndag, kyrka och kyrkkaffe. Klockan 11. Det var i och med att vi flyttade hit som det försvann lite, men vi har ju haft flera bröllop här också, faktiskt. Inga begravningar, men bröllop, och gudstjänster har vi ibland tillsammans med Oscars församling i Djurgårdskyrkan.

Vilka är det som väljer att gifta sig i Sjömanskyrkan?

– Det är folk med sjöanknytning, både sjömän och sjökvinnor. Det är inte helt ovanligt att de efter bröllopet åker med någon av färjorna. Men det finns väldigt många som går upp och bara sitter och ber eller filosoferar lite i kapellet också. Särskilt sommartid, då lyfter vi fram kapellet lite extra när vi profilerar oss.

Du har berättat för mig tidigare att även folk som inte är kristna använder det.

– Ja, absolut. Alla är välkomna oavsett tro. Däremot är själva lokalen kristen, med kristna symboler. Men alla är välkomna, som sagt.

Du har också berättat att ni inte förkunnar Kristi ord i första hand när ni är ute på fartygsbesök.

– Nej.

I vilken mån gör ni det överhuvudtaget?

– Alltså, vi är ju inte här för att omvända folk. Det som skiljer sig mot förr i tiden är ju också att det inte längre är svenska fartyg, det finns ju knappt några svenska fartyg kvar. Det finns svenskar ombord på en del, men de flesta är utlänningar. Och eftersom vi serverar alla så kan jag ju inte bara strunta i att gå ombord på ett fartyg där det finns folk med annan tro. För det är inte mitt jobb att försöka få dem att börja tro eller tänka på samma sätt som jag.

Förr bedrev ju Sjömansinstitutet välgörande verksamhet, hjälpte sjömän i nöd, vid arbetslöshet och sådant. Ännu på 90-talet hade ni den typen av verksamhet. Finns det något behov av det i dag?

– Det finns det säkert, men det märks inte.

Det är ingenting som ni jobbat med i någon större utsträckning under 10-talet?

– Nej, inte under 10-talet.

Förutsättningarna för sjömännen nuförtiden är ju helt annorlunda jämfört med förr, också.

Skyddsnäten är annorlunda?

– Ja, åtminstone för svenska sjömän. För det märker man ju, svenskarna kommer inte ens hit längre. När de är lediga åker de hem. Förr i tiden hade de inga hem så samlingsplatsen

då var ju Sjömanskyrkan. Jag menar, de stack till sjöss när de var 14 år och that was it. Och då hade man sin adress här, posten kom hit och man fick ekonomisk hjälp genom Sjömanskyrkan. Kyrkan hjälpte också till med myndighetskontakter och sådant. Det behovet finns ju inte längre på samma sätt.

Finns det behov av någon själavårdande verksamhet i form av diakoni, hembesök och så?

– Det var mycket mer förr, under 60-, 70-, 80-talen, än vad det är nu. Men Ullamaija, vår förra föreståndare, arbetade också mycket med det. Efter flytten behövdes det, det blev svårare för gamla att ta sig ut hit. Det händer att vi fortfarande gör hembesök, eller sjukhusbesök, men det är inte alls lika många som önskar sig det längre.

Hur kommer det sig, tror ni? Vad tror du, Nils-Göran?

– Det är nog som Kicki sa, att den äldre tidens sjömän hade andra förutsättningar än de som är gamla nu. När de gick i pension bodde de kanske i någon av Sjömanskyrkans lägenheter och där satt de sen helt ensamma, ingen besökte dem. Den enda som

gjorde det var vår kurator, för tidigare hade vi en heltidsanställd kurator för pensionärer som åkte runt varje dag och hälsade på och skötte och fixade.

Pensionärlägenheterna såldes väl redan på 80-talet?

Ja. Och med tiden förändrades ju arbetsförhållandena till sjöss också, de var inte ute i fem, tio år längre utan i tre månader och sen kom de hem och var hemma i några månader. Då var det många som skaffade familj.

Så det finns helt enkelt inte lika många ensamma sjömän längre?

– Nej, de är ofta mindre ensamma nu än vad de var förr. Dessutom är antalet sjömän, och sjömansänkor, lägre eftersom den svenska handelsflottan krympte med tiden. Och inom vår pensionärsverksamhet håller de kontakten med varandra per telefon eller mejl i dag.

Pensionärerna har också nått teknikåldern, alltså? Kicki?

– Ja. Inte alla förstås, men många. De ringer till varandra och vi får reda på om någon är sjuk. Då tar jag kontakt och hör efter hur det är, besöker dem eller skickar blommor.

Midsommar, jul och krigssegldagar

Någon dag före midsommar besöker jag återigen Sjömanskyrkan för att leta bilder och gräva bland gamla tidningar och dokument uppe på vinden. Den stora bysten av föreståndare Allan Christiernin har nu fått en midsommarkrans på huvudet och förberedelserna inför helgen är i full gång. Bland måsarna på uteplatsen samtalar vi om högtidsdagar nu och då.

Allan Christiernin med midsommarkrans sommaren 2017.

Foto: Rasmus Wetterberg

Kicki Wetterberg: "Det är på storhelgerna vi behövs allra mest"

De utländska sjömännen måste bli förvånade över att allting stänger över midsommar. Vad händer på midsommar i Sjömanskyrkan?

– Vi har öppet och bjuder på midsommartårta och annat traditionellt. Midsommar har vi alltid haft öppet, för då är det kryssningssång ju.

På julen då? Ni har ju öppet även då?

– Ja, men så har det inte alltid varit, det är nytt. Första året vi höll öppet var julafton 2014. Jag sa att vi åker in och öppnar Sjömanskyrkan så får vi

se om det dyker upp någon. Det året slutade det med att vi hade över 50 personer här. Vi bjöd på skinkmackor, julmust, glögg. Och alla fick de en julkapp med sig när de gick.

Har ni fortsatt med det varje år?

– Ja, det har vi, det har blivit en ny tradition. Och det kommer ju folk och är väldigt uppskattat.

Vilka är det som kommer?

– På julen är det folk från färjorna i första hand. Handelsflottans fartyg ligger ofta på redden under juldagarna, vissa av hamnarna är stängda. Men inte Nynäshamn till

exempel, de stänger inte, så är det en båt inne på julafton, klart att jag besöker dem. De är helt själva i främmande land. Allting är stängt.

Jag antar att det förr i tiden, för länge sen, också var öppet. Så du har återupplivat en gammal tradition.

– Så kan det säkert vara. Men jag tror inte att det under min tid någonsin har varit öppet på just julafton. Man har firat jul före och efter, men inte på just julafton.

Förr i tiden delade man ju ut julklappar ombord också.

– Det har vi fortsatt med. Självlklart. Vi brukar dela ut julklappar under hela december. På 1900-talet, då satt ju p-juntorna och stickade raggsockor, du vet. Halsdukar, mössor och

sådant. Och det var ju så uppskattat på den tiden. Numera finns det inga sjöfolkspensionärer som sitter och sticker så nu shoppar vi ungefär samma grejer. Redan i augusti börjar jag inhandla julklappar: mössor, vantar och andra nyttoprylar.

Saker som sjömännen behöver när de kommer till Sverige?

– Exakt. För många av de här killarna är ju från länder där de har 40 grader och så kommer de till ett land där det är tio minus. Jag menar, det blir lite kallt om öronen.

Får de svenska sjömännen också mössor och vantar?

– Alla får julklappar, men jag anpassar innehållet lite. På större fartyg ger vi kanske en gemensam julklapp, som alla kan få nytta och glädje av. Jag

Krigsseglardagen i Djurgårdskyrkan med Flottans Män som fanbärare.

gör i ordning bärkassar med choklad, dadlar, kanske ett spel. Det skulle ta lite för lång tid att stå och slå in paket till alla ombord på färjorna, till exempel. De är ju flera hundra i besättningarna.

Hur är det med Krigsseglardagen numera? Firar ni den fortfarande?

– Absolut. Vi i Sjömanskyrkan har ju fått i uppdrag att arrangera den dagen. Först brukar vi ha en ceremoni i Djurgårdskyrkan, där bland annat

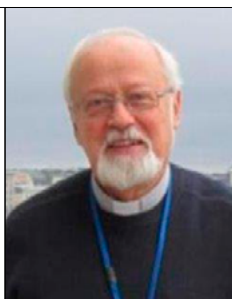
Flottans män är med som fanbärare. Det är fokus på sjömännen under kriget, musik och bön. Sen efter det har vi kyrkkaffe här i Frihamnen, alltid med ett jazzband som underhåller.

Hur får ni hit gästerna från Djurgårdskyrkan?

– Vi kör dem, vi har ju en buss. Sen brukar vi låna en buss från Kaknäs också. Sist var det ett 60-tal som kom, så det var rätt fullt i huset.

Olle Sjöholm

Sjömanspräst

Sjömanskyrkan seglar igen

Efter att ha pausats 2007 återupptogs verksamheten med seglande sjömanspräster ombord på Finlandsfärjorna igen 2015. Olle Sjöholm finns nu ombord på Silja Lines färjor några resor i månaden, Torger Torgerson på m/s Birka Stockholm.

Olle Sjöholm kunde i stort sett fortsätta i diakonernas fotspår på Silja, även om tiden naturligtvis inte stått still och ny besättning har tillkommit. Torger Torgerson fick däremot bygga upp arbetet och förtroendet från grunden eftersom rederiet Birka Cruises inte har haft seglande präster tidigare. M/s Birka Stockholm är å andra sidan ett mindre och lugnare fartyg än m/s Silja Galaxy och m/s Silja Symphony.

Här finns inget bildäck och Birka Stockholm är snarare att betrakta som kryssningsfartyg än färja.

Vid ett möte i Sjömanskyrkan berättar Torger Torgerson om sitt arbete. Resväskan står färdigpackad, Torger ska ombord direkt efter intervjun.

**Torger
Torgerson**

Sjömanspräst

Torger Torgerson: "Vi finns ombord som möjlighet för besättningen"

Hur ofta åker du med, Torger?

– Det brukar bli två gånger i månaden.

En gång per arbetslag, så att säga.

Vissa jobbar udda veckor, andra jämna veckor. På så vis har jag möjlighet att träffa alla i personalen.

Har du varit med på någon av deras långkryssningar också? Eller åker du bara med fram och tillbaka till Åland?

– Jag var med på premiärturen till Höga kusten. För att lära känna folk ordentligt har jag varit med till Köpenhamn och Bornholm också. Men för det mesta är det 23-timmarskryssningar till Mariehamn.

Är Birkas målgrupp fortfarande äldre människor?

– Det är en hel del äldre passagerare, ja. Och nysvenskar. En och annan blir glad av att se en prästkrage ombord. Huvudsakligen är jag ju ombord för personalens skull, men jag nekar inte någon ett samtal. Jag finns ju där, jag stryker omkring överallt. Minglar, som vi säger.

Både bakom och framför kulisserna, alltså?

– Ja. Jag går ju mellan de olika arbetsplatserna, de ligger ju ute i fartyget. Jag står med i barer och kanske går runt där, sedan till restaurangerna, taxfree och så vidare.

Även om jag mest finns i mässen, och så en tid i befälets dagrum. Där sitter jag 11-12 på dagarna, när många i befälet är lediga. Om de vill komma så finns jag där.

Hur kom det sig att du blev sjömanspräst på Birka?

– Jag blev kontaktad av Sjömanskyrkan, som ville erbjuda Birka den här tjänsten. Jag hade tidigare arbetat som sjömanspräst i Gdynia, Skagen och i England, Middlesbrough Hartlepool. I England var det mycket oljebåtar. Främst norska oljebåtar och skandinaviska torrlastare, det blev många båtbesök där. Ett år hade vi 1 100 båtbesök, minns jag.

Vågar personalen ta kontakt med en präst då? Eller är de för tuffa för det?

– Nej då, de vågar. För många i personalen är det ett glatt igenkännande när man kommer. Det förekommer ju alltid lite skämt också, om att behöva bikta sig och så där. Men vi går inte riktigt ut med att jag är präst, utan mer som medmänniska. En sorts morfar ombord som man kan tala med.

Men du har på dig prästkragen?

– Ja visst. Det har jag även på bilden i mässen. Där finns info om var jag finns, med kontaktuppgifter så de kan nå mig. Om de vill får de också kontakta oss sjömanspräster när de är hemma. Det kan hända saker i land

också, på deras ledighet.

Vad brukar de själva ta upp med dig, spontant?

– Det är olika. Mycket vardagligt prat, killarna pratar gärna om sport, till exempel.

Nils-Göran Wetterberg har berättat att han på sin tid hjälpte till med allt möjligt praktiskt. Ansökningar, kontakter med myndigheter och så vidare.

– Gjorde han? Ja, nuförtiden har de ju Google till sådant. De hittar nog hjälp den vägen. De kan fråga mig om råd, vad jag tycker. Men de ber inte om hjälp med praktiska saker.

Blir det alls något kyrkligt?

– Det kan man ju fråga sig. Man kommer liksom väldigt sällan till det där med att sitta med knäppta händer. Nej, det är att jag själv sitter och ber för dem, i så fall. Förböner.

Inga bröllop eller begravningar till sjöss?

– Inte på Birka, inte hittills åtminstone. Olle har visst firat nattvard ombord någon gång, på Silja. Någon minnestund.

Annars då, vad kan man som sjömanspräst hjälpa till med ombord i dag?

– Jag talar med sjuksyster varje gång, för att få reda på vilken typ av svårigheter medarbetarna upplever, vad som drabbar dem negativt. Ofta handlar det om servitriserna, belastningsskador. De kanske är 60 år

M/s Birka Stockholm.

Foto: Dan Sjölund / Birka Cruises

och ska springa med tunga tallrikar, det är ju rätt orimligt. Och även belastning i form av att de mobbas, främst av passagerarna.

Blir de mobbade av passagerare?

– Många passagerare är ganska krävande, kanske rent av elaka, nedvärderande. Jag har inte själv mött det där, men många i personalen känner det så.

Hur når du dem som kanske skulle behöva prata?

– Vad jag försöker göra, det är att lyssna, vara lyhörd och söka upp också dem i personalen som verkar vara lite vid sidan om. Eller att åtminstone försöka fånga blicken och se de personerna, utan att påtvinga dem någonting. Så att de är sedda.

Hur är det med utbrändhet

ombord? Går de ofta i väggen?

– Det tror jag faktiskt. Det har varit rätt mycket sjukskrivningar. De brukar inte ta upp det så direkt, men jag tror nog att många använder det begreppet, att de har gått i väggen. De lever ju två liv nästan, ett hemma och ett ombord. Det kan vara slitsamt. Och är man då ifrån familj eller förhållanden i land, det kan skada en del.

Men innan det fanns mobiltelefoner och internet var de ju mer isolerade under arbetspassen. Nu kan de ju kommunicera med hemmet på ett helt annat sätt.

– Ja, det stämmer. På så vis har det blivit bättre.

Hur är det med alkoholrelaterade problem?

– Alkohol är ju inte tillåtet under arbetspassen längre, så problem av det slaget är nog ovanligt nuförtiden. Kommer det någon och luktar sprit så skulle jag nog tro att det blir kärvt. Då blir man inte långlivad ombord.

Homosexualitet då, är det något som tas upp som problem?

– Nej, inte som problem. Folk är nog öppnare och tolerantare än förr,

skulle jag tro. Men det är klart att det finns där, och vissa kan säkert lida i tysthet. Det är ju en del folk som drar sig undan, som kanske känner sig lite ifrågasatta.

Men ingen har tagit upp det som problem. Och ingen har blivit kär i sjömansprästen?

– Nej, nej. (skratt) Varken några damer eller herrar.

Biblioteksverksamheten lever vidare

Ända sedan 1930-talet har Sjömanskyrkan ombesörjt att sjömännen fått låneböcker ombord. Kicki Wetterberg berättar i en intervju vintern 2017 att det officiellt är Sjöfartsverket som har ansvar för Sjömansbiblioteket, ett globalt vandringsbibliotek med centrum på Rosenhill i Göteborg.

De flesta fartyg som gästar svenska hamnar är ju dock inte längre svenskflaggade, så de saknar ofta kontrakt med Sjömansbiblioteket. För att fylla den luckan träder Sjömanskyrkan in.

Kicki Wetterberg: "De får alltid någonting att läsa vid fartygsbesök"

Hur är det med böcker ombord på fartygen nuförtiden? Läser sjömännen fortfarande eller är det bara Facebook som gäller?

– Nej då, de läser, både tidningar och böcker. Vi har alltid tidningar med till båtarna. Standard när vi gör fartygsbesök, det är tidningar, kanelbullar och SIM-kort till telefoner.

Men inte böcker?

– Jo, det också. Men där beror det på. Om fartyget har valt att teckna

kontrakt med Sjöfartsverkets Sjömansbibliotek, då tar vi i allmänhet inte med böcker. Men alla har inte kontrakt, det kostar ju också. Det som behövs är i första hand böcker på utländska språk. Om vi har en båt där jag vet att de inte har kontrakt, då tar vi med en bärkasse med en massa böcker på olika språk.

Var får ni böckerna ifrån?

– Från folk. Jag har mina tentakler ute överallt. Jag säger att om ni hittar böcker, släng inte. Kicki behöver. Sen

får jag ett samtal att hej, nu har jag två bärkassar med engelska böcker. Bra, jag kommer och hämtar dem. Det är jättebra, för det är så uppskattat ombord.

Får ni även böcker på tagalog?

– Nej, det är svårt att få på filippinska. Så det är engelskt som gäller.

Lånar ni ut böckerna, eller får de dem?

– Vi tar med oss en påse böcker, och

oftast får man sen en annan påse med sig tillbaka. Så vi delar ju ut, vi har ju bibliotek också.

Och så får de tidningar på hemspråket?

Ja, det finns inte en båt som inte får tidningar. Men vi prenumererar på en engelsk tidning, för ifall vi inte får tag på något från deras eget land så får de åtminstone en tidning på engelska.

Samarbete med andra Sjömanskyrkor

På 1900-talet träffades de olika sjömanskyrkorna och läsrummen på så kallade hemlandskonferenser en gång om året. På 2000-talet är detta ersatt av årliga SIS-möten. Det mesta av samarbetet sker dock spontant vid behov, berättar Kicki Wetterberg.

Kicki Wetterberg: "Vi ringer varandra när det är problem"

Vad är egentligen de här SIS-mötena du nämner ibland?

– SIS står för *Sjömanskyrkorna i Sverige*. Vi träffas och umgås vid ett årsmöte varje år, i maj. Det håller på en och en halv dag, ungefär.

Finns det andra utbyten med de andra sjömanskyrkorna, utöver SIS-mötena?

– Ja, vi har nog haft besökare här ifrån de flesta, skulle jag säga. Mest samarbete och utbyte har jag med Holmsund och Gävle.

Hur är det med det internationella

samarbetet nuförtiden?

– Det är i första hand ett indirekt samarbete. Inte så organiserat kanske, inte så att vi regelbundet träffas eller så. Däremot kan det vara så att jag har en båt här som har problem som jag inte hinner hjälpa dem med under den korta hamntiden. Får jag då reda på att deras nästa hamn kanske är Hamburg, då kan jag ringa till Sjömansservice i Hamburg och prata med dem. Så tar de över. På så vis samarbetar man ju med sjömanscentrum och sjömansställen runtom i världen.

Bidrag till andra sjömanskyrkor

Sjömanskyrkan i Stockholm har under många år bidragit med både kapital och annat även till sjömanskyrkor i andra hamnar. Traditionen har fortsatt och är i dag av stor betydelse för vissa av de andra sjömanskyrkorna runt om i Sverige. Chang Strömberg berättar:

”I de hamnar där lokal sjömanskyrka fortfarande finns kvar men lever under knappa omständigheter har ibland betydande bidrag lämnats för att dess verksamhet inte ska gå i likvidation. I några fall har dessa bidrag varit avgörande för att verksamheten finns kvar i dag, eftersom tidigare stöd från Svenska kyrkan under senare år samtidigt helt dragits in.”

Chang Strömberg, styrelseordförande, mejl 2017

Sjömanskyrkan inför framtiden

I den här boken har vi försökt sammanfatta Sjömanskyrkans första 100 år. 2017 står Sjömanskyrkan inför nya utmaningar och frågetecknen är i skrivande stund många. Om 25 år är det någon annan som får sammanfatta det följande kvartssekle. Hur framtiden verkligen kommer att bli får tiden utvisa.

Många besättningsmän och -kvinnor besöker fortfarande Sjömanskyrkan på 2010-talet.
Men vad blir Sjömanskyrkans roll i framtiden?

Foto: Rasmus Wetterberg

Tankar och visioner om Sjömanskyrkans framtid

Våren 2017 samtalade vi om framtiden. Vad innebär Stockholms hamnars byggplaner i Frihamnen och i Nynäshamn för Sjömanskyrkan? Vad kommer Sjömanskyrkans roll att bli, när färre och färre fartyg är svenska? Hur kommer sjöfarten att utvecklas? Chang Strömberg, styrelseordförande i Sjömanskyrkan i Stockholm, Kicki Wetterberg,

föreståndare, och Nils-Göran Wetterberg, styrelseledamot och sjömanspräst, ger här sin syn på framtiden.

"Sjömanskyrkan i Stockholm kommer att finnas kvar, men vår roll förändras"

Hur ser ni på sjömanskyrkornas chans att överleva i framtiden?

Chang?

– Sjömanskyrkornas framtid är väldigt oviss. Svenska kyrkans olika organisationer tar alltmer bort sitt stöd till de stiftelser eller ideella föreningar som driver de nu endast sex sjömanskyrkor som finns kvar i landet.

Vilken roll spelar Sjömanskyrkan i utlandet, SKUT, i dag?

– SKUT har för länge sedan gett upp sin speciella inriktning mot sjömän och inriktar sig alltmer på utlandsboende svenskar. Man till och med bytte namn till *Svenska kyrkan i utlandet*. I Sverige finns, som jag bedömer det, endast tre stationer som har ekonomiska möjligheter att på sikt bedriva sjömanskyrklig verksamhet till olika besättningar som kommer till svenska hamnar.

Jag antar att du räknar

Sjömanskyrkan i Stockholm som en av dem?

– Ja, så är det.

Vad säger du, Kicki?

– Jag räknar med att Sjömanskyrkan i Stockholm ska överleva jättelänge.

Vi har medel så att vi kan överleva bra länge också.

Nils-Göran? Vad tror du?

– Ja, om man bara ser till det ekonomiska. Men, du vet, det är helt beroende av hur handelsflottan utvecklas. Och där kan man ju ha sina frågetecken, naturligtvis. Jag har sagt för länge sen så här att jag tror inte att Sjömanskyrkan kommer att finnas kvar på det här viset som den gör nu.

Hur menar du då?

– Om man tittar på transporter, mycket kommer att fraktas med flyg i stället för båt i framtiden. Flyget kommer att gå mycket, mycket snabbare, om 50 år kommer inte flygen att åka i den hastighet som de gör nu. När man kan flytta över en sak till New York från Sverige på någon timme med flyg så gör man ju hellre det än att skicka det sjövägen. Det är en del som skakar på huvudet när jag säger det, men jag skulle vilja vara med om 50 eller 60 år. Sjöfarten kommer att förändras.

Fast den stora bulken måste ju ändå komma på fartyg, tänker jag. Eller?

– Ja ...? Det vet vi ju inte.

För att det är mer miljövänligt, kanske?

– Ja, om man tänker så. Men sen kan man ju se på oljan, till exempel. I dag har vi ju jätteoljetankers. Men oljan har sin begränsning. Vad vet vi om 50, 60, 70 år? Oljetankers kanske inte behövs i framtiden.

Hur ser du på det, Chang?

– Sjöfarten kommer nog att utvecklas som transportgren, om inte annat än för miljös skull. Men det är klart att den kommer att förändras över tid.

Om vi håller oss i närtid, hur ser det ut då? Nils-Göran?

– Om vi tittar 15, 20, 25 år framåt, då har vi hamnarna i Stockholm, och så har vi Norvik. Det är ju en stor hamn som trots allt byggs just nu. Och där måste vi vara med, naturligtvis. Än så länge är det ju fartyg som gäller.

Öppna en filial i Nynäshamn igen, som på 90-talet?

– Ja, vi kommer att behöva flytta ner en stor del av vår verksamhet dit.

Är det här frågor som

Sjömanskyrkan och styrelsen jobbar med redan nu?

– Ja, hamnen i Nynäshamn byggs ju ut nu. Vi tittar på lokaler men har inget konkret än.

Chang?

– I takt med att hamnarna byggs ut en bit utanför staden så behöver man lokaler där. Sjömän ombord har inte tid, råd eller möjlighet att ta sig till Sjömanskyrkans lokaler i centrum.

Verksamheten har ju redan under 2000-talet allt mer utvecklats till uppsökande verksamhet ombord.

Hur tror du att Sjömanskyrkans roll kommer att förändras?

– Behovet av Sjömanskyrkans tjänster har ju redan minskat i takt med att allt fler svenska sjömän fått drägliga förhållande och ansevärda löner. Men fortfarande finns behov för framför allt utländska sjömän som kommer till Sverige. I framtiden är ett samarbete med övriga organisationer som Sjömansservice nödvändig. Dagens samarbete bör utvecklas för att få optimal effekt.

Håller du med om det, Kicki?

– Ja. De flesta sjömän som vi möter är ju icke-svenska redan i dag. Och även icke-europeer, de flesta är filippinare. Den största gruppen i dag är filippinare, sen kommer öststaterna. Och de, framför allt filippinare och asiater, indier, behöver oss.

På vilket sätt behöver de Sjömanskyrkan?

– Som ett lyssnade öra och samtalspartner i hamn. För att komma i kontakt med familjen, för att överhuvudtaget få hjälp med diverse saker – allt från att köpa chokladkakor till stöd vid sorgearbete.

Om Sjömanskyrkan alltmer utvecklas till en uppsökande verksamhet, kommer då själva kyrkolokalen att behövas i framtiden? Nils-Göran?

– Ja, något kyffe kommer man väl alltid att behöva ha, både här uppe i Stockholm och i Nynäshamn. Men det vi har nu kommer att vara för stort om vi flyttar delar till Nynäshamn.

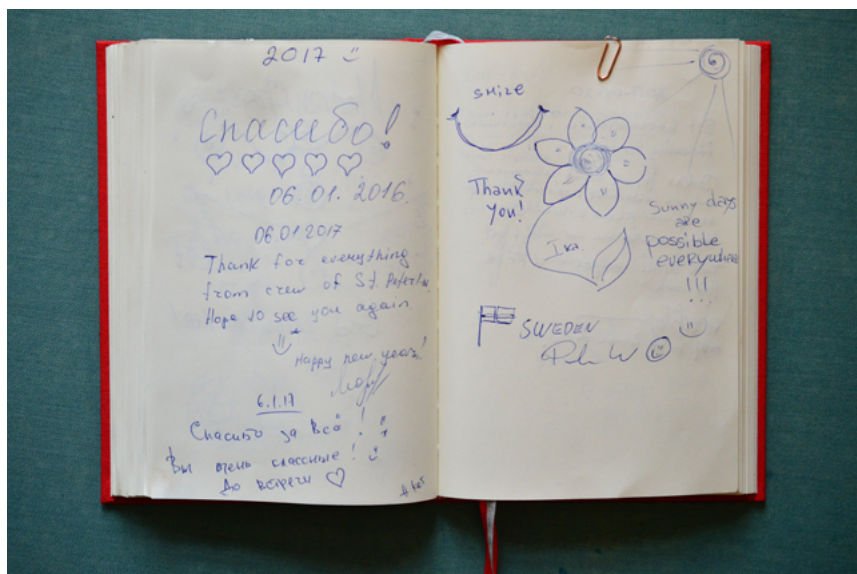
Vad är det för tidsaspekt på de här flyttplanerna? Hur nära i tiden är det?

– Jag såg en plan på det här området i Frihamnen, och då sa man att man skulle börja 2019 med byggnation av det nya området här. Man ska ju bygga bostäder här, vet du. Det ska bli några tusen bostäder och då kommer den här kåken att försvinna, enligt den planen så finns inte den här kåken kvar. Det betyder att den

kanske börjar rivas 2019, men det vet vi inte än, det kanske blir först 2022. Hur som helst så finns det en plan och därför behöver vi se oss om efter nya lokaler.

Så vad är visionen för Sjömanskyrkans framtid, Kicki?

– Visionen är att vi kommer att fortsätta många, många år till. För vi behövs. Det handlar om att serva båtarna så bra det bara går, att ge den bästa servicen på alla sätt. Jag brukar säga att vi kan hjälpa dem med allting. Det finns ingenting vi inte kan göra – förutom att skaffa tjejer åt dem, förstås. Hahaha!

Hälsningar till framtiden. Sjömanskyrkans gästbok.
Foto: Rasmus Wetterberg

I slutet av första världskriget, den 27 januari 1917, invigs Sjömanskyrkan i Stockholm under en högtidsgudstjänst. Det året skärps blockaden från de stridande makterna och Sjömanskyrkan ska till en början komma att ägna sig åt rent nödhjälpsarbete bland arbetslösa, hemlösa sjömän.

Vintern 2017 ligger Sjömanskyrkans lokaler i Frihamnen i Stockholm. Verksamheten är till största delen en uppsökande verksamhet med besök på utländska fartyg i hamn och seglande präster ombord på svenskflaggade färjor. Här står sjöfolket alltid i centrum – hinner inte sjöfolket komma till Sjömanskyrkan kommer Sjömanskyrkan till sjöfolket.

Stiftelsen Sjömanskyrkan i Stockholm - Sjömansinstitutet 100 år ger en bild av den tid som varit genom intervjuer, foton, citat och historiska återblickar. Sjömanskyrkans historia är en del av Sveriges sjöfartshistoria under krig och gyllene år, olje- och finanskriser, Estoniakatastrofen och åren efter millennieskiftet. Det är berättelsen om sjöfolkets egen kyrka i Stockholm, årtionde för årtionde, från starten i ett Europa i krig ända fram till Sjömanskyrkans aktuella framtidsplaner.